

Banca Națională a României

Restitutio

nr.4

martie 2004

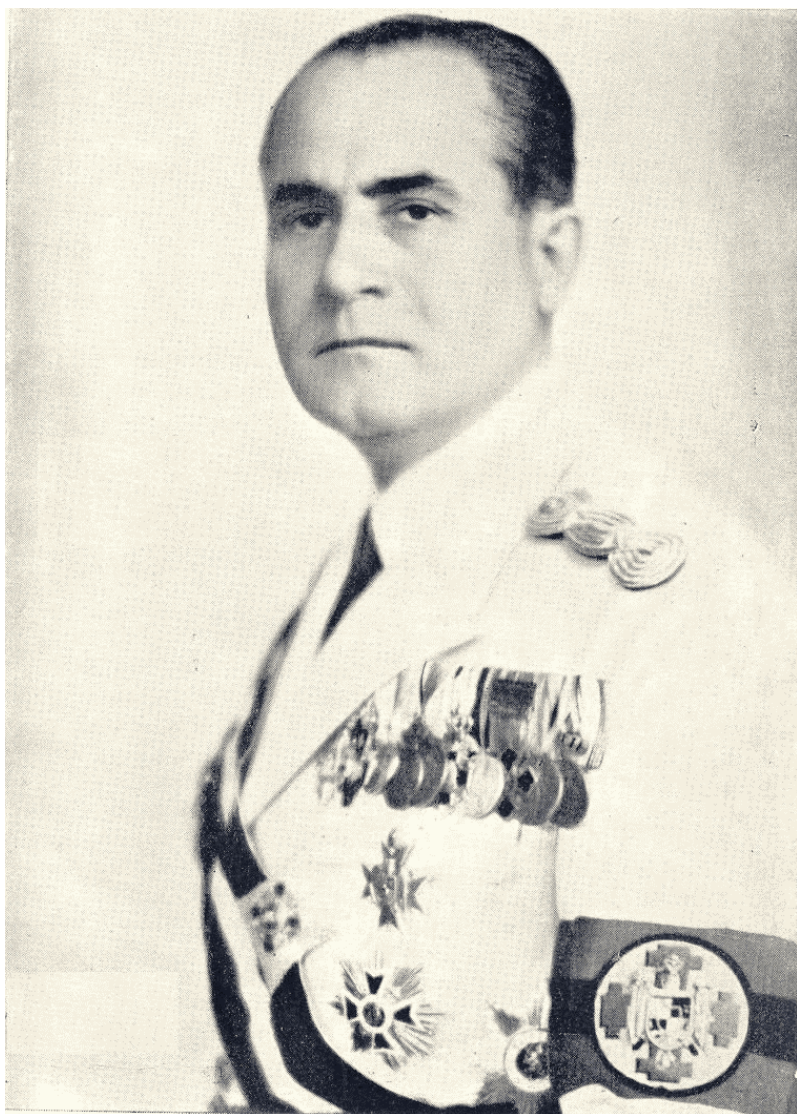
Notă

*Lucrarea a fost realizată sub coordonarea
prof. dr. Mugur Isărescu,
membru corespondent al Academiei Române,*

*de către un colectiv format din:
Surica Rosentuler, Sabina Marițiu,
Ion Soare, Anton Dumitrescu*

Tehnoredactarea a fost realizată de Direcția Studii și Publicații.

Viata și opera
Lui
Mitiță Constantinescu

MITIȚĂ CONSTANTINESCU
(1890 – 1946)

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
I. Repere biografice.....	10
II. Dezvoltarea economică a României în concepția lui Mitiță Constantinescu	15
III. Viziunea lui Mitiță Constantinescu asupra rolului băncilor și finanțelor în economia națională	33
IV. Mitiță Constantinescu – Guvernator al Băncii Naționale a României	40
V. Activitatea ministerială a lui Mitiță Constantinescu	67
VI. Personalitatea lui Mitiță Constantinescu.....	76

Prefață

Prezenta lucrare are în vedere extinderea cunoașterii și analizei gândirii și acțiunii economice ale unuia dintre economiștii și finanțiștii de marcă ai României interbelice.

*Între economiștii perioadei amintite, **Mitiță** (Dumitru) **Constantinescu** a avut o poziție cvasidistinctă atât la nivelul doctrinei, cât și al înfăptuirilor practice.*

Ministru de portofolii economice în mai multe rânduri, guvernator al băncii centrale (unul dintre cei mai longevivi în această funcție), Mitiță Constantinescu a gândit și a acționat cu feroare continuitate pentru propășirea economiei românești, în special pentru industrializarea țării, dar și pentru dezvoltarea cooperăției, a comerțului exterior, a sistemului bancar.

Opera sa de căpătâi (ampla lucrare „Politică economică aplicată”) a venit să sintetizeze studiile și experiența sa în materie de economie, dar, din păcate, apărută în plin război (1943), nu s-a bucurat vreme îndelungată de cunoașterea și atenția meritate.

Studiul nostru încearcă să lărgescă aria de investigare a acestei opere, dar și a altor laturi ale gândirii și activității economico-financiare ale acestui important economist român.

Sperăm să fi făcut un pas în plus în această direcție, dar suntem conștienți că mai sunt încă necesari și alți pași pentru redescoperirea și valorificarea, așa cum se cuvine, a gândirii economice a lui Mitiță Constantinescu.

I. Repere biografice

Mitiță Constantinescu, pe numele său adevărat Dumitru Constantinescu, s-a născut la București, la 20 octombrie 1890. După absolvirea școlii elementare, a urmat cursurile Liceului Gheorghe Lazăr și apoi pe cele ale Facultății de drept a Universității din București. În 1912, la vârsta de 22 de ani, a devenit licențiat în drept și a început să practice avocatura.

Între 1914-1915, după izbucnirea primului război mondial, Mitiță Constantinescu a urmat cursurile Școlii pregătitoare pentru ofițeri de rezervă la infanterie. Mobilizat, în cadrul Regimentului 70 infanterie, o dată cu intrarea României în război, în august 1916, a fost rănit în octombrie același an. În aprilie 1917 a fost avansat la gradul de locotenent în rezervă, iar în 1924 a primit gradul de căpitan în rezervă. În Arhiva BNR se păstrează o copie de pe carnetul său de ofițer de rezervă în care sunt menționate și distincțiile primite în cariera militară: medalia Ordinul Țării, Coroana României în grad de cavaler, fără spade, Steaua României în grad de cavaler cu panglică Virtutea Militară, același ordin în grad de ofițer cu panglică Virtutea Militară, Crucea comemorativă de război, Steaua României în grad de comandor, Legiunea de onoare în grad de cavaler¹ (lista tuturor decorațiilor primite de Mitiță Constantinescu se află în Anexa 1).

Conform informațiilor regăsite în documentele de arhivă, neconfirmate însă de datele înscrise în carnetul său de ofițer, Mitiță Constantinescu a fost grav rănit în campania din 1916 și a petrecut un timp îndelungat în spitalul din București al Societății Ortodoxe Române. După vindecare, Comandamentul Militar German i-a oferit postul de președinte al Tribunalului Prahova, dar Constantinescu a refuzat orice colaborare. Din cauza acestei atitudini a fost internat în lagărul de prizonieri de la Starslund, unde, “față de tratamentul nedemn aplicat ofițerilor aliați prizonieri, s-a făcut interpretul lor, înfruntând autoritățile militare dușmane, ceea ce i-a atras condamnarea la patru ani de închisoare grea”². Abia după încheierea războiului și repatrierea prizonierilor,

¹ Arhiva Băncii Naționale a României (în continuare se va cita Arhiva BNR), fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu, f. 122.

² Idem, fond Secretariat, dosar 28/1934, f.98.

și-a continuat desăvârșirea pregătirii profesionale, susținând la Paris, în anul 1928, teza de doctorat cu titlul *Les dérogations à la transmission du droit de propriété selon les lois agraires*. Conținutul lucrării și susținerea acesteia au constituit un remarcabil succes, recunoscut unanim de către Consiliul Universității din Paris, care i-a acordat titlul de doctor al acestei prestigioase instituții de învățământ.

După terminarea războiului, Mitiță Constantinescu a desfășurat o activitate politică susținută în rândurile Partidului Național Liberal, al cărui membru marcant a fost, ocupând funcții importante de-a lungul anilor. În 1919 a fost numit șef de cabinet al ministrului industriei și comerțului, apoi a devenit secretar general la Ministerul Agriculturii și Domeniilor în timpul mării guvernări liberale (1922-1926), deputat (1926-1928 și 1933-1934), subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (5 ianuarie – 1 octombrie 1934; 2 octombrie 1934 – 23 septembrie 1935) și guvernator al Băncii Naționale a României (23 septembrie 1935 – 17 septembrie 1940). Mitiță Constantinescu a fost numit guvernator al Băncii Naționale a României prin ”Înalt Decret Regal nr. 2224/1935, pe data de 23 septembrie 1935, pe o perioadă de 6 ani, conform art. 48 din Statutele Băncii, în locul Domnului Gr. Dimitrescu, demisionat pe ziua de 26 iulie 1935”³. La data numirii în funcția de guvernator, Mitiță Constantinescu era subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, în guvernul Gheorghe Tătărăscu.

Concomitent cu ocuparea funcției de guvernator al Băncii Naționale a României, în perioada 30 martie 1938 – 1 februarie 1939, Mitiță Constantinescu a deținut portofoliul industriei și comerțului (sau al economiei naționale, cum avea să se numească după 7 aprilie 1938) în cel de-al doilea guvern condus de patriarhul Miron Cristea.

În cel de al treilea guvern condus de același Miron Cristea, Mitiță Constantinescu a ocupat funcția de ministru de finanțe (1 februarie – 6 martie 1939), păstrând-o de asemenea și pe cea de guvernator.

După decesul patriarhului Miron Cristea, în fruntea guvernului a fost numit Armand Călinescu, care mai ocupa și funcțiile de

³ Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu, f.2.

ministru de interne și *ad-interim* la apărarea națională (7 martie – 21 septembrie 1939). Noul președinte al Consiliului de Miniștri l-a păstrat și el în funcția de ministru de finanțe pe același guvernator al Băncii Naționale a României, Mitiță Constantinescu.

Istoria se repetă, fiind guvernator și ministru de finanțe și în guvernele ce au urmat: guvernul general Gheorghe Argeșeanu (21-28 septembrie 1939); guvernul Constantin Argetoianu (28 septembrie – 23 noiembrie 1939); guvernele Gheorghe Tătărașcu (24 noiembrie 1939 – 10 mai 1940; 11 mai – 3 iulie 1940).

Mitiță Constantinescu a fost un apropiat al regelui Carol al II-lea, așa cum reiese din memoriile suveranului, care-l amintește adesea. De altfel, din ianuarie 1939, Mitiță Constantinescu a fost și membru în Directoratul Frontului Renașterii Naționale, formațiune politică înființată de rege. L-a dezamăgit însă pe Carol al II-lea în momentul în care în consiliile de coroană convocate pentru discutarea notelor ultimative primite din partea sovieticilor cu privire la soarta Basarabiei, în iunie 1940, a fost pentru cedarea acestei provincii istorice românești.⁴

Periplul în tandemul funcțiilor de guvernator al Băncii Naționale – ministru de finanțe s-a încheiat pentru Mitiță Constantinescu la 4 iulie 1940, când la conducerea țării a venit guvernul condus de Ion Gigurtu, guvern în rândurile căruia nu s-a mai aflat.

La 17 septembrie 1940, Mitiță Constantinescu a demisionat din funcția de guvernator al Băncii Naționale a României, în urma instalării guvernului Ion Antonescu. Generalul avea echipa sa, iar în fotoliul de guvernator al Băncii Naționale a României a fost numit Alexandru Ottulescu.

Ulterior, Mitiță Constantinescu a lucrat în avocatură, îngrijindu-și sănătatea șubrezită de efort și de boală.

Despre starea civilă a lui Mitiță Constantinescu informațiile sunt destul de sumare. În momentul angajării la Banca Națională a României avea în întreținere pe mama și sora sa, nefiind căsătorit. Starea sa materială era bună, dacă luăm în calcul faptul că era

⁴ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol.II, București, Casa de presă și editură Șansa S.R.L., 1996, p.201, 204.

aționar la Societatea Astra Vagoane de unde ridica în 1931, după propria declarație, dividende în valoare de 250.000 lei anual⁵. Din toate informațiile pe care le deținem reiese faptul că nu a fost căsătorit în perioada mandatului său în fruntea institutului de emisiune. Surse memorialistice⁶ menționează că, în timpul războiului, Mitiță Constantinescu își petrecea timpul alături de soția sa, la Snagov și la Pucioasa.

După război Mitiță Constantinescu a revenit în viața publică. Ziarul “Dreptatea”, oficiosul Partidului Național-Țărănesc, a publicat la 14 septembrie 1944 un articol intitulat “Mitiță redivivus”, condamnând încercarea fostului guvernator de a reveni în politică⁷.

Mitiță Constantinescu nu s-a mai alăturat însă, așa cum ne-am fi așteptat, foștilor colegi din rândul Partidului Național-Liberal, ci a acționat în cadrul Uniunii Patrioților, organizație politică creată în vara anului 1942. Uniunea Patrioților a aderat la proiectul de platformă al Frontului Național Democrat elaborat de comuniști și a susținut guvernul dr. Petru Groza instalat la 6 martie 1945, guvern în cadrul căruia deținea 5 ministere. La 10 ianuarie 1946 Uniunea Patrioților s-a transformat în Partidul Național Popular, Mitiță Constantinescu fiind ales președinte. Credem că pentru definirea noilor sale convingeri politice este relevant programul acestui partid care se declara partizanul monarhiei constituționale într-un regim parlamentar democrat, în favoarea descentralizării și simplificării administrației, pentru controlul trusturilor, cartelurilor și marilor instituții bancare, refacerea și echiparea industriei naționale, dirijarea și controlul circulației mărfurilor și, interesant de subliniat, pentru naționalizarea Băncii Naționale a României. Multe dintre aceste idei au fost dezvoltate de Mitiță Constantinescu cu diferite prilejuri, așa cum vom vedea în continuare⁸.

Nu putem trece cu vederea faptul că după război Mitiță Constantinescu a avut o intensă activitate prosovietică. Aparent frivol, acest oportunism trebuie alăturat contextului politic în care

⁵ Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu, f.9.

⁶ Rene de Weck, *Jurnal*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p.72, 129, 134, 137.

⁷ Șerban Rădulescu-Zoner, Dumitru Bușe, Beatrice Marinescu, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, București, Editura Cavallioti, 1995, p.15.

⁸ *Enciclopedia de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2001, p.205.

s-a produs mutația, Constantinescu nefiind singurul personaj de prim-plan din viața politică a României interbelice, care s-a reorientat politic.

La 12 noiembrie 1944, Mitiță Constantinescu s-a numărat printre membrii fondatori ai Asociației Române pentru Strângerea Relațiilor cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.), devenind la un moment dat chiar vicepreședintele acestei organizații. Alături de el au stat în acel moment nume sonore ale culturii și științei românești: Mihail Sadoveanu, C.I. Parhon, Simion Stoilov, Alexandru Rosetti ș.a. De asemenea, Mitiță Constantinescu a fost președinte al consiliului de administrație al editurii „Cartea Rusă”.

Demn de remarcat este și faptul că Mitiță Constantinescu a făcut parte, în 1946, din delegația română prezentă la negocierile Conferinței de Pace de la Paris.

Mitiță Constantinescu a încetat din viață la 20 septembrie 1946, măcinat de o boală necruțătoare care îl chinuia de mult timp (relevante în acest sens sunt însemnările regelui Carol al II-lea, precum și amintirile academicianului Costin C. Kirițescu).

II. Dezvoltarea economică a României în concepția lui Mitiță Constantinescu

Delimitată ca atare în istoriografia țării noastre, perioada 1918-1940 coincide și cu partea cea mai activă din viața lui Mitiță Constantinescu. Despre timpul scurs între cele două jaloane ale calendarului, în vastul tratat „Istoria Românilor” – lucrare recent apărută sub egida Academiei Române – se spune printre altele:

„Perioada decembrie 1918 – septembrie 1940 este cunoscută și sub numele de „România Întregită” sau „România Mare”.

Într-adevăr, ca urmare a unirii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Banatului cu România, în 1918, pentru prima dată în istorie granițele statului aproape s-au suprapus peste cele etnice. România a devenit un stat de mărime medie din Europa, atât ca suprafață, cât și ca teritoriu. Noul statut i-a permis o mai activă implicare în viața continentului și chiar în politica internațională”⁹.

A fost o perioadă în care s-a înregistrat o creștere puternică a rolului industriei în cadrul economiei naționale, inclusiv prin apariția unor sectoare noi de activitate, cum ar fi, de exemplu, construcția de avioane de la I.A.R. Brașov. Industria prelucrătoare a României Mari a crescut cu circa 190-250 la sută față de cea a Vechiului Regat. Viața socială a țării a cunoscut și ea modificări semnificative prin diminuarea marilor discrepante din lumea satului, în urma reformei agrare, iar clasa de mijloc a prins din ce în ce mai mult contur. După Unire, capitalul autohton a reușit să ocupe poziții mai importante în economia țării, sprijinit și de unele măsuri legislative menite să atenueze concurența acerbă a capitalului străin, rămas totuși preponderent în ansamblul economiei.

Întregirea teritoriului național a avut, de asemenea, reverberații și în domeniul legislativ, creându-se un cadru instituțional juridic la scara întregii țări. După apariția noii Constituții, în 1923, prin care principiile democratice erau extinse la nivelul întregului teritoriu, instituind egalitatea în drepturi a tuturor locuitorilor țării, fără discriminări, legislația din România (codurile civil, comercial,

⁹ Ioan Scurtu, *Cuvânt înainte*, în *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. IX.

silvic și alte legi financiare) capăta și ea putere asupra provinciilor unite.

În plan extern, România ocupa o poziție distinctă în sud-estul Europei, fiind considerată un stat de mărime medie, cu suprafața de 295 000 Km² și o populație care depășea 15 milioane de locuitori.

În esență, în cele două decenii interbelice economia națională a cunoscut cea mai importantă creștere de până atunci, iar economia de piață a dobândit într-adevăr maturitate cantitativă și calitativă.

În această importantă epocă din istoria României, Mitiță Constantinescu a ocupat diverse funcții în guvernele care s-au succedat la conducerea țării. În același timp, ca o recunoaștere a competenței sale, a participat la o serie de reuniuni internaționale, apărând interesele țării.

Este îndeobște cunoscut că până în 1918, România era caracterizată ca „țară eminentamente agricolă”. După marele act al Unirii însă, și pe măsura dezvoltării vieții economice, tot mai mulți economiști susțineau necesitatea industrializării României. În dezbaterile și lucrările lor, problema raportului agricultură-industrie ocupa un loc important, curentul format în dinamica practicii economice punând accentul pe dezvoltarea industriei.

Printre cei care au avut importante contribuții la teoria și practica industrializării s-a numărat și Mitiță Constantinescu. El a susținut rolul primordial al industriei, în condițiile rentabilizării tuturor tipurilor de întreprinderi. Nu trebuie să uităm faptul că Mitiță Constantinescu cunoștea îndeaproape situația agriculturii românești, din poziția pe care o ocupase în cadrul ministerului de resort.

Într-una dintre scrierile sale „*L'évolution de la propriété rurale et la réforme agraire en Roumanie*” (1925), ținând seama de condițiile în care se desfășura reforma agrară după primul război mondial, Mitiță Constantinescu aprecia consecințele acesteia, subliniind că reforma avea rolul de a determina o dezvoltare mai intensă a capitalismului la sate, și se pronunța pentru favorizarea diferențierii economice și sociale a țărănimii. Alături de alți reprezentanți ai PNL, el afirma: „Un mare număr al acestor

muncitori lipsiți de pământ constituie mâna de lucru cu care proprietarii mari și mijlocii, care au rămas de pe urma exproprierii, vor efectua muncile agricole pe pământurile respective”¹⁰.

Nu este însă singura lucrare a lui Mitiță Constantinescu în care acesta își manifestă preocuparea pentru agricultura românească și soarta ei după evenimentele deceniului al doilea al secolului trecut. În *Les dérogations à la transmission du droit de propriété selon les lois agraires* (1928) sau în „Contractele de vânzare pentru exploatarea pădurilor față de legislația agrară și silvică” (1926) problemele principalei ramuri a economiei României acelor vremuri, agricultura, au rămas în prim-planul preocupărilor sale. De altfel, Mitiță Constantinescu a continuat să studieze cu seriozitate situația țaranului român, primul și cel mai important element al agriculturii.

Cu nuanțe și accente deosebite, personalități de marcă, precum: Vintilă Brătianu, Mihail Manoilescu, Ștefan Zeletin, Dimitrie Drăghicescu, Victor Slăvescu, cărora li se alătură bineînțeles și Mitiță Constantinescu, puneau tot mai pregnant problema industrializării României.

Concepția sa cu privire la problemele economice ale țării în perioada interbelică era clădită pe o documentare largă și amănunțită. Printre alte lucrări dedicate domeniului economic, a inițiat și a coordonat o lucrare colectivă, de mare întindere, în șase volume, pe care a și prefațat-o, intitulată „Contribuțiuni la problema materiilor prime în România” (1939-1941).

Beneficiind de o documentare minuțioasă și un studiu atent al fenomenelor esențiale care caracterizau economia românească, Mitiță Constantinescu, pe atunci guvernator al Băncii Naționale și ministru al finanțelor, arăta în “Cuvântul înainte” la lucrarea sus-menționată:

„România integrată, în chip armonios, în activitatea economică internațională, prin schimbul de mărfuri cu celelalte țări, precum și prin dezvoltarea factorilor săi interni de producție, a trebuit să înregistreze și ea evoluția

¹⁰ Mitiță Constantinescu, „*L'évolution de la propriété rurale et la réforme agraire en Roumanie*”, București, Editura Cultura Națională, 1925, p. 459.

problemei materiilor prime și să resimtă, cu toate vicisitudinile, dificultățile și importanța ei mereu crescândă”¹¹.

Deși țara dispunea de importante bogății naturale, producția proprie nu putea fi satisfăcută în ritmul avântului luat de unele ramuri industriale. Extragerea și prelucrarea materiilor prime românești erau slab dezvoltate și astfel se recurgea la importul masiv al acestora. De altfel, dificultățile economice și monetare internaționale stânjeneau tot mai mult aducerea din afară a materiilor prime.

Învestit cu cele două funcții amintite, Mitiță Constantinescu a înființat pe lângă Banca Națională a României, în toamna anului 1937, șase comisii în care au fost cooptați specialiști din sferele tehnicii, industriei și comerțului, chemați să cerceteze și să găsească alternative menite să asigure producerea materiilor prime în țară și reducerea importării acestora. Rapoartele și lucrările întocmite la un înalt nivel științific au stârnit un viu interes național și au evidențiat mari posibilități de dezvoltare a industriei materiilor prime, dar au fost lipsite de inițiative hotărâte pentru punerea lor în practică.

În aceste împrejurări, Mitiță Constantinescu nu numai că a susținut ideea industrializării, dar a promovat cu înverșunare teza potrivit căreia România trebuia să devină „o țară de complex industrial”.

În plus, el a făcut cunoscute, în mod detaliat, componentele unui mecanism economic instituționalizat, în care statul ar fi avut un rol de coordonator al unor programe menite să asigure dezvoltarea țării, proiect rămas însă în fază de „încercare de înfăptuire”.

Anii celui de-al doilea război mondial și tot mai puternica influență a Germaniei au obligat autoritățile române să facă importante concesii pe plan economic, având însă drept unic scop păstrarea independenței politice și economice a țării. Mitiță Constantinescu s-a pus în slujba interesului național, transpunând și în plan teoretic experiența dobândită în funcțiile deținute de-a lungul timpului, astfel că în 1943 a publicat lucrarea în trei volume „Politică economică aplicată”. Aceasta este cea mai importantă lucrare a sa

¹¹ Mitiță Constantinescu, *Cuvânt înainte la Contribuțiuni la problema materiilor prime în România*, București, Editura Tiparul Românesc, 1939, vol. I, p. 6-7.

cu caracter economic, aici expunând pe larg constatările și acțiunile sale izvorâte din concepția pe care o avea față de problemele economice ale României, într-o perioadă de mari frământări interne și internaționale (1930-1940). Funcțiile de seamă în importante sectoare ale economiei naționale cu care fusese investit în acest interval îi oferiseră prilejul experienței și cunoașterii domeniilor abordate.

Înainte de a proceda la scrierea cărții, el a avut de ales între a elabora un tratat de economie politică în care să oglindească evoluția fenomenelor economice generale în contextul existent în acel moment la scară internațională sau să aștearnă pe hârtie cele mai importante structuri și momente ale politicii economice aplicate în țara noastră.

Prima variantă îl atrăgea pe Mitiță Constantinescu deoarece ar fi fost vorba de enunțarea, explicarea și susținerea unor percepte abstracte, lipsite de personalizare, ceea ce ar fi oferit cărții prețiozitate stabilindu-i ca țintă de adresabilitate elitele economiștilor, profesorii și cercetătorii domeniului. În același timp însă, viața demonstra că numeroase teorii economice, ivite mai peste tot, erau aprig contrazise de fenomenele practice. A fost, se pare, suficient pentru ca Mitiță Constantinescu să se îndepărteze de această opțiune a tratatului de economie politică.

A fost captivat de cea de a doua variantă pe care a considerat-o mult mai utilă, datorită posibilității descrierii unor fenomene economice exacte, desprinse din experiențe autentice și multiple petrecute în viața economică a țării.

Iată ce afirma în “Cuvântul înainte” la primul dintre cele trei volume apărute (inițial lucrarea a fost concepută în patru volume):

„Înfățișez astfel, această retrospectivă de Politică economică aplicată, într-un triptic: volumul întâi, este consacrat problemelor privitoare la schimburile cu streinătatea, monetei și prețurilor; volumul al doilea, înfățișează problemele în legătură cu producția agricolă, economia rurală și cooperarea; iar volumul al treilea, cuprinde pe cele referitoare la producția industrială, la muncă, comerț și credit. Dacă împrejurările actuale de război, n-ar împiedica publicarea datelor în legătură cu politica apărării naționale, ciclul celor trei volume de mai sus, ar fi fost completat

și cu cel de al patrulea, care este consacrat finanțelor publice. Aceasta o voi face însă, când împrejurările vor îngădui atari publicațiuni”¹².

Cele trei volume au fost publicate concomitent, autorul considerând că „ele exprimă o unitate de evoluție, de gândire, de politică economică, ce lega și sincroniza între ele, sectoarele economiei noastre naționale, mai sus menționate, într-un ansamblu organic”¹³. Se creau astfel o imagine completă și unitară a unui cadru de politică economică a decadei ce se încheia cu anul 1940, precum și posibilitatea ca experiența autorului să poată folosi și altora.

Primul volum abordează trei domenii care dau și titlul părților principale ale lucrării: schimburile, politica comercială externă și prețurile și moneda. Mai există și o a patra parte, de anexe, în care sunt prezentate tabele, grafice și nume proprii.

Oportunitățile care i-au permis autorului scrierea acestui voluminos tom (peste 400 de pagini) au fost două. Prima, era aceea că avea la îndemână o vastă documentare realizată de către Serviciul Studii al Băncii Naționale a României, cu concursul Serviciului Statisticii Financiare din Ministerul de Finanțe. A doua, i-a fost oferită de funcțiile cu care a fost investit în anii premergători celei de a doua conflagrații mondiale, care l-au plasat în mijlocul problematicii tratate, după cum avea să mărturisească:

„În intervalul de timp, de la 1936 la 1938 inclusiv, am desăvârșit, la Banca Națională a României, o serie de studii și cercetări, de verificări, anchete și coordonări, având ca obiect principalele sectoare ale vieții noastre economice: a) sectorul schimburilor noastre cu streinătatea; b) sectorul materiilor prime și al producției naționale; c) acela al creditului, cu repartiția și funcțiunile lui interne; d) sectorul raportului de forțe economice între masa națională și elementele minoritare, cu privire la stăpânirea și diriguirea economiei naționale; e) sectorul cooperăției și al economiei rurale; f) sectorul general, social-economic, al fiecărui județ în parte, pentru a stabili anatomia și topografia economică a lor, și astfel, a țării întregi, cu diversele ei aspecte specifice geo-economice; g) apoi, în

¹² Mitiță Constantinescu, *Politică economică aplicată*, București, Editura Tiparul Românesc, 1943, vol. I, p. 3-4.

¹³ *Ibidem*, p. 4.

calitate și de Ministru al Economiei Naționale, în sectorul scumpetei și prețurilor¹⁴.

Caracterul științific-obiectiv al analizelor și cercetărilor efectuate de către colective, în care și de această dată au fost cooptați buni specialiști din domeniile amintite mai sus, a permis o temeinică cunoaștere a realităților economiei noastre naționale. Se evidențiau, de asemenea, raporturile în care se aflau diferite sectoare economice (în special din sfera financiară și comercială) autohtone cu organizații similare de peste hotare. Numai după aceea, susținea Mitiță Constantinescu, era posibilă alegerea celor mai adecvate strategii de către Banca Națională a României și ministerele de resort, în scopul însănătoșirii situației generale a țării.

În prima parte a volumului întâi sunt prezentate realitățile importului și exportului: caracteristicile lor, o serie de concluzii imperativ necesare îmbunătățirii activității de comerț exterior, precum și balanța schimburilor și a plăților.

În prima jumătate a anului 1939, balanța de plăți a României era influențată de eforturile făcute pentru plata comenzilor de armament și a importurilor de materii prime absolut necesare economiei naționale.

Mitiță Constantinescu a considerat că se impunea să fie adusă la cunoștința guvernului situația exactă în care se afla comerțul nostru exterior.

„Această înștiințare am făcut-o printr-un dezvoltat și amănunțit Memoriu confidențial, asupra balanței noastre comerciale și asupra balanței de plăți, cu situația la zi, și l-am predat, la 31 iulie 1939, Președintelui Consiliului de Miniștri de la acea epocă (Armand Călinescu – n.n.).

În acel Memoriu confidențial arătam cum, din cauza evoluției balanței noastre comerciale, în decursul primului semestru din anul 1939, eram amenințați a nu mai putea face față necesităților de transfer, urgente, importante și în continuă creștere, ale țării”¹⁵.

Evenimentele petrecute în vara anului 1939, culminând cu izbucnirea războiului la 1 septembrie, au amplificat fenomenele

¹⁴ *Ibidem*, p. 9-10.

¹⁵ *Ibidem*, p. 263.

economice de care se temea Mitiță Constantinescu. Guvernul nu a ținut seama de analizele și propunerile din memoriul amintit și a aplicat o măsură inițiată de ministrul economiei naționale, Ion Bujoiu, considerată de mulți total contraindicată, și anume introducerea regimului liberei negocieri generalizate a devizelor, precum și trecerea tuturor atribuțiilor în materie de la Banca Națională a României la Ministerul Economiei Naționale.

Scoaterea din atribuțiile Băncii Naționale a celor referitoare la devize a fost salutată de către Mitiță Constantinescu, care propusese acest lucru cu câteva luni mai devreme. El însă nu era de acord ca aceste atribuții să fie preluate de Ministerul Economiei Naționale, ci propunea trecerea acestora la o instituție care urma să fie înființată pe lângă minister, respectiv un Institut al devizelor.

„Și am făcut și această propunere, arătând chiar, – în Memoriul confidențial din 14 iunie 1939, cum trebuia organizat un atare institut al devizelor, ce avea să preia atribuțiunile Băncii Naționale, în acest sector, pentru ca funcțiunile atât de sensibile, complicate și specializate ale lui, să nu sufere și să nu resfrângă nefavorabile consecințe asupra economiei țării, înlăuntrul și peste hotare¹⁶.

Din cea de-a doua parte a lucrării se desprinde viziunea lui Mitiță Constantinescu în ceea ce privește politica importului și exportului în domeniul materiilor prime, făcându-se referiri și la măsurile pe care le considera necesare pentru reorganizarea și diriguirea politicii noastre comerciale.

Partea a treia, „Prețuri și monetă”, este cea asupra căreia vom insista mai mult, documentarea și scrierea acesteia bazându-se în principal pe faptul că autorul a fost guvernator al Băncii Naționale.

În capitolele primului volum, autorul analizează starea de fapt a economiei naționale, considerată de el ca fiind un fel de *pacientă*, propunând numeroase soluții menite să-i grăbească refacerea și însănătoșirea completă.

În demersurile sale științifice oglindite în paginile cărții, nu ca teorii de economie politică, ci ca expuneri ale experiențelor de politică economică avute în decursul mai multor ani, Mitiță

¹⁶ *Ibidem*, p. 274.

Constantinescu a adaptat cercetărilor economice concepțiile și procedurile patologiei și medicinei preventive și curative practicate în mari instituții de învățământ medical.

„Am supus astfel, celor dornici de cunoștința realităților și de studierea fenomenelor sau a științei economice, sălile de clinică prin care s-au perindat suferințele economiei noastre naționale, suferințe ale comerțului exterior, ale prețului și monetei, pentru ca cei dornici de realitățile, obiective și sincere, ale științei economice, să cunoască patogenia acestor fenomene, din ultima decadă, să vadă cazurile anormale sau morbide survenite, să știe tratamentul și experiențele de politică economică ce s-au aplicat, să înregistreze rezultatele acestora și apoi să tragă concluziile și învățămintele ce vor crede necesare.

Să le judece chiar”¹⁷.

Parcurgerea celui de al doilea volum al lucrării oferă cititorului, în general, și specialistului, în particular, posibilitatea de a înțelege clar preocuparea autorului pentru soarta țăranului român, a plugarului, cum îl numește adesea. Agricultură românească se afla, în perioada analizată, sub influența reformelor agrare începute cu împrumutarea de la 1864 și continuată cu legile din 1918 și 1921, care au creat o anumită autonomie și individualizare a fiecărui sătean devenit proprietarul lotului de pământ ce i se atribuiseră.

Această nouă ipostază făcea din țăranul de sine stătător un firav factor de producție, prins în lupta nemiloasă și continuă a concurenței interne, reprezentată de deținătorii de mari proprietăți și, în același timp, a celei externe, făcută de agricultura industrializată din țările mari exportatoare de produse agricole. Această situație era generatoare de consecințe grele pentru sătean, dar și pentru economia națională.

În lucrarea sa, Mitiță Constantinescu propune și soluții pentru îndreptarea acestei stări de lucruri.

În viziunea economistului, era necesară aplicarea unor măsuri asemănătoare celor luate în alte țări, adaptate la condițiile specifice agriculturii românești. În primul rând, el propunea ca statul să intervină hotărât și în baza unui plan general, printr-o politică de

¹⁷ *Ibidem*, p. 345-346.

economie dirijată, și să asigure rapid îmbunătățirea producțiilor agricole, impunând țărănimii culturi obligatorii și intensive, științifice și continuu făcute.

În al doilea rând, susținea cultivarea în comun a suprafețelor agricole prin asocierea plugarilor, de bună voie, ceea ce ar fi permis folosirea comună și eficientă a mijloacelor economice, financiare și aplicarea unor tehnici evaluate de lucrare a pământului. Acest deziderat era însă destul de greu de atins dacă luăm în discuție tradiția și anumiți factori psihologici (țăranul român, proprietarul unei suprafețe mici de pământ pentru care, în cele mai multe cazuri, luptase în război, dorea să fie independent).

Prin măsurile pe care le preconiza, Mitiță Constantinescu credea că se va putea înlocui producția individuală, disipată, primitivă, și implicit slabă și de proastă calitate. În locul acesteia, urma să se obțină, prin munca făcută în colectiv, producții mai mari și raționale, de bună calitate.

„Acestea erau soluțiunile mai importante ce se preconizau, pentru ca să se tămăduie răul, din adâncurile lui, și pentru ca să armeze, să înzestreze, plugarul român, cu mijloace eficiente, în concurența cu care avea de luptat”¹⁸.

Din păcate, constata autorul, statul, prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, făcuse doar câteva încercări, soldate în final cu rezultate timide, parțiale și fără continuitate. Bunele intenții ale unora dintre guverne sau ale unor conducători ai acestui minister se irosiseră în rezultate restrânse și lipsite de eficacitate, starea economiei și a producției autonome țărănești rămânând, în majoritate, în aceeași dureroasă inferioritate.

Mai rămânea cea de a doua soluție „salvatoare”, propusă de către Mitiță Constantinescu, pe care o numea „organică, dătătoare de nădejde”. Era vorba despre cooperatie – o formă de organizare și acțiune colectivă a micilor plugari. Formula nu era originală, ci împrumutată din experiența altor țări, la a cărei aplicare și în satele românești, economistul nostru se gândise mai de mult „nu numai cu mintea, dar și... cu sufletul”. Nu era singurul adept al cooperatiei

¹⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 12.

pe plan național, printre promotorii acestei mișcări numărându-se nume importante ale cercetării economice: Victor Slăvescu, Virgil Madgearu, Gromoslav Mladenatz.

„Această instituțiune, care reprezenta, în condițiunile politice și economice de atunci, aproape unica soluțiune de sprijin a micului plugar și de ridicare a economiei rurale, din starea de inferioritate în care se găsea; această organizare, înjghebată în decurs de câteva decenii, cu multe sacrificii, cu frumoase și bune intențiuni; această Instituție, în care economia agricolă a satelor, după cerința unei politici agricole de Stat mai sus amintite, își găsea singurul instrument de înălțare și care constituia în același timp, una din cele mai trainice nădejdi de propășire, – organizarea cooperatistă nu putea fi lăsată într-o situațiune de adâncă eclipsă morală și de primejdioasă criză materială”¹⁹.

De-a lungul a trei sute de pagini ale volumului al doilea, Mitiță Constantinescu expune întregul său program de organizare a cooperației rurale. A început prin desfășurarea unor anchete menite să-i redea starea exactă a rețelei cooperatiste la sfârșitul anului 1937, înființând apoi o serie de programe pe care le vom prezenta mai pe larg în paginile următoare. În decembrie 1938 a condus personal o importantă acțiune în teritoriu, pentru a lua contact direct cu țăranii, principalii beneficiari ai mișcării cooperatiste. Ministrul dorea ca astfel să se realizeze „o mai bună punere în valoare a bogățiilor țării, o înviorare a vieții economice a satelor și mai ales renașterea încrederii în rosturile economice ale mișcării cooperatiste”²⁰.

Inițial a înființat la Banca Națională a României o secție „Cooperație” (septembrie 1937), care funcționa pe lângă Serviciul Scontului și avea atribuții legate în exclusivitate de cooperație.

Dintre programele sale dedicate aceluiași sector, mai amintim pe cel referitor la reforma cooperației, a cărei primă etapă a fost înființarea Institutului Național al Cooperației (INCOP) – organ central de îndrumare a cooperației prin care statul își exercita, la început, drepturile și puterile excepționale, urmând ca pe parcurs să-și diminueze intervenția în favoarea obținerii unei autonomii a INCOP.

¹⁹ *Ibidem*, p. 17.

²⁰ „Argus”, an XXVII, nr. 7694/1 decembrie 1938.

„Modificarea legii din 1935²¹, iar nu abrogarea și înlocuirea ei, reprezenta, pentru mine, sensul evoluției pe care-l confirma reforma ce făceam, evoluție însă, care trebuia să înceapă cu o fază de hotărâte și adânci prefaceri, în structura cooperatistă, reclamate de necesitatea însăși a salvării acestei mișcări. (...)

Art. 21 al legii modificatoare din 23 Iunie 1938, edicta că Ministerul Economiei Naționale exercita toate drepturile și atribuțiunile de îndrumare, organizare și control, asupra tuturor societăților și asociațiilor cooperatiste, de orice fel și orice grad. (...)

Statul putea exercita aceste puteri, direct prin organele sale, sau printr-o instituțiune de Stat, creată în acest scop. (...)

Această instituțiune mixtă, intenționat mixtă, era Institutul Național al Cooperăției, – Incop-ul²².

O dată înființat acest organism, reforma cooperăției, preconizată de Mitiță Constantinescu, mai prevedea Planul constructiv de reformă și activitate cooperatistă, reorganizarea unităților sătești, precum și a Federalelor (suprastructuri cooperatiste regionale).

Pentru a da un impuls activității INCOP, Banca Națională a României a pus la dispoziția sa un credit în valoare de 1 miliard lei, sumă absolut impresionantă, care dovedește hotărârea cu care Mitiță Constantinescu privea această problemă. În discursul pe care l-a rostit cu această ocazie guvernatorul BNR afirma că „aducerea banului ieftin la îndemâna plugarului” era una dintre cele mai stringente nevoi ale economiei românești. Totodată, țăranii erau încurajați să apeleze la băncile populare și cooperativele de credit „căci ceea ce a fost nesănătos în ele se înlătură și se va înlătura, cu hotărâre și fără șovăire”²³.

Din păcate, cele mai frumoase intenții, cele mai generoase planuri, cele mai curajoase acțiuni ale lui Mitiță Constantinescu, legate de cooperăție, nu s-au putut înlături pe deplin, spre regretul său.

²¹ Legea pentru organizarea cooperăției publicată în Monitorul Oficial nr. 82/6 aprilie 1935.

²² Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol II, p. 213.

²³ „Argus”, an XXVII, nr. 7714/24 decembrie 1938.

„Astfel, după 6 luni de luptă dârză și plină de încredere, ofensiva reformei Cooperăției a început a înregistra lipsa factorului hotărâtor, a Continuității.

Incop-ul a început a suferi vicisitudinile și agitația noilor concepții, ce încercău a înlocui planul de reformă și ofensiva, pe care le întreprinsesem. (...)

Firul continuității fusese rupt. (...)

Această divinitate binefăcătoare părăsea și Cooperăția”²⁴.

Continuarea măsurilor izvorâte din ideile de reorganizare a cooperației și de funcționare a organismului său central de conducere – INCOP – , toate purtând amprenta gândirii economice a lui Mitiță Constantinescu, a fost întreruptă de plecarea sa, la 1 februarie 1939, de la Ministerul Economiei Naționale la Ministerul de Finanțe. Exact în momentul fundamentării planurilor sale de reorganizare a cooperației, care urmau să refacă rețeaua cooperatistă și să lărgească sfera activităților cooperației, în fotoliul ministerului tutelar, cel al economiei naționale, a fost instalat Ion Bujoiu.

Volumul al treilea al lucrării „Politică economică aplicată” debutează cu un capitol intitulat „Complexul industrial”. Aceasta este sintagma sub care i-au fost recunoscute lui Mitiță Constantinescu toate ideile, acțiunile, succesele și insuccesele gândirii economice și ale concepției cu privire la dezvoltarea economică a României. În acest volum, care din păcate încheie dar nu epuizează ciclul de politică economică aplicată²⁵, autorul a elaborat și a propus o nouă politică a producției. Este vorba despre crearea complexului industrial național, menit să corecteze viciile constatate în structura și funcționarea sectorului industrial existent, îndepărtând și completând treptat marile lipsuri din acest sector, în concordanță cu imperativele economiei și ale apărării naționale.

Convins fiind că România avea resurse naturale de calitate, energie și mână de lucru ieftine, autorul milita ca industria românească să

²⁴ Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol.II, p. 307- 308.

²⁵ Războiul, schimbarea politică a țării și, probabil, starea de sănătate l-au împiedicat pe Mitiță Constantinescu să scrie și cel de-al patrulea volum, consacrat finanțelor publice.

pătrundă pe piețele externe cu mărfuri care să corespundă standardelor impuse de către clienți. Și nu în detrimentul debușeului intern, foarte important, dar nu suficient în calculul rentabilității unei industrii nou create. Apoi, era posibil ca o dată cu dezvoltarea nivelului de viață și civilizație al populației autohtone, bunurile de export să fie cerute și pe piața internă, completând astfel capacitatea sa de asimilare nu prin produse din import, ci prin propria producție, oricum mai ieftină.

Pledoaria pentru industrializare era justificată și de contextul economic internațional în care majoritatea țărilor agricole se evidențiau printr-o susținută acțiune de industrializare, de trecere de la o economie agrară la una mixtă, industrial-agrară. Pe de altă parte, țări cu tradiționale structuri industriale făceau eforturi considerabile, cu incontestabile rezultate, de a-și dezvolta o producție agricolă capabilă să asigure necesarul intern de astfel de produse.

Această tendință spre autarhie fusese semnalată, analizată și tratată și de A. Reithinger, în lucrarea sa „*Le visage économique de l'Europe*”, pe care Mitiță Constantinescu a folosit-o în susținerea concepției sale despre dezvoltarea economică a României, prin crearea complexului industrial național. Acest complex industrial urma să se desăvârșească în două etape:

„ a) faza I-a: crearea și dezvoltarea industriilor de bază, în siderurgie (fier, oțel, metale utile), în marea metalurgie, la derivatele nobile din petrol, în industria chimică și textilă etc.;

b) faza a II-a: crearea și sprijinirea industriilor dezvoltătoare, de transformare și ramificare din cele de bază, potrivit necesităților arătate, ale apărării și economiei naționale”²⁶.

În primăvara anului 1938, atunci când, ca ministru al economiei naționale, Mitiță Constantinescu a elaborat și a încercat să pună în aplicare planul său de industrializare, mai fusese întocmit un program pentru reorganizarea economiei naționale. Inițiatorul său era Constantin Argetoianu care, după reorganizarea Consiliului Superior Economic, al cărui președinte devenise de curând, a publicat un draft cu titlul „Orientări generale pentru alcătuirea unui

²⁶ Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol. III, p. 18.

plan economic pe un termen mai lung”. La elaborarea acestui program și-au adus contribuția personalității ale vieții economice românești, specializate pe diferite domenii: Ovidiu Vlădescu a prezentat o sinteză a cadrului administrativ, Ion Veverca a realizat două studii despre industria națională și economia energetică, Ion Vasiliu a dezvoltat subiectul economiei agricole, Victor Scărlătescu s-a ocupat de comerțul intern al ultimei decade, iar de comerțul exterior și politica valutară, Petre Constantinescu.

Față de acest program concurent, care avea în vedere o perioadă de cinci ani, Mitiță Constantinescu a avut cuvinte de laudă, dar și numeroase rezerve. Probabil că unele dintre acestea se datorau și relațiilor destul de tensionate care existau între Constantinescu și Argetoianu, animozități cunoscute chiar și de regele Carol al II-lea care, nota la 31 august 1938: „Argetoianu are neplăceri cu Consiliul economic. Există o inamicizie între el și Mitiță, deci, în loc de a fi o rodnică colaborare, sunt continue înțepături sterile. El are, e adevărat, idei care sunt tendințe îndepărtate, bune, dar care trebuiesc mai bine marcate ca atare, iar Mitiță nu crede în cinstea intențiilor sale”²⁷.

Însă împrejurările politice și economice ale anilor 1939 și 1940 nu au permis luarea în seamă a acestor proiecte, programul în sine nefiind pus în aplicare, cu toate că Argetoianu a fost numit în fruntea guvernului, ce-i drept, pentru foarte scurt timp (28 septembrie – 23 noiembrie 1939).

Punctul de plecare al conceptului complexului industrial național era, în gândirea lui Mitiță Constantinescu, restrângerea volumului importurilor prin prelucrarea materiilor prime autohtone și crearea în țară a mărfurilor cumpărate de pe piața externă.

Grupele de materii prime erau cele textile, de metale feroase și neferoase, a maselor plastice, rășinilor naturale și cauciucului. De asemenea, era absolut necesară dezvoltarea industriilor pentru îmbunătățirea calitativă și cantitativă a produselor noastre ce puteau fi exportate, evitându-se trimiterea peste hotare a materiilor prime și a mărfurilor simplu prelucrate, cum erau petrolul,

²⁷ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, București, Editura Silex, 1995, vol.I, p.301.

cerealele, lemnul, animalele vii și produsele vegetale, în mare parte de calitate necorespunzătoare și uneori mai scumpe decât cele străine, în consecință mai greu de vândut.

Mitiță Constantinescu a prevăzut și modalitățile de aplicare a programului, subliniind o serie de condiții absolut necesare:

„Punerea în aplicare a politicii de reorganizare a producției, expusă în capitolele precedente, executarea planului corespunzător pentru crearea complexului industrial național, reclamau următoarele condițiuni esențiale:

1. unitate de comandament în execuție și control;
2. încurajarea și protejarea factorilor de producție;
3. colaborarea cu tehnica și capitalul străin;
4. importante mijloace financiare, ieftine și în condițiuni convenabile unor atari investițiuni;
5. transporturi rapide și ieftine;
6. perseverență și continuitate”²⁸.

Mitiță Constantinescu dorea ca punerea în aplicare a întregului plan de reorganizare a economiei și de creare a complexului industrial să înceapă în cursul anului 1938.

În viziunea sa, implementarea programului amintit nu se putea realiza fără a se ține seama și de alți factori hotărâtori, respectiv munca, comerțul și creditul. După ce amintește că munca este principalul creator al capitalului, autorul înfățișează situația în care se afla factorul muncă în România acelor vremuri. Era disprețuită, minimalizată, speculată și abandonată, în timp ce capitalul era preocupat permanent de obținerea profitului și multiplicarea acestuia.

În ceea ce privea comerțul, și el trebuia armonizat, conform programului propus, cu ceilalți factori aflați în corelare obligatorie – producția și munca. Pornind de la acest principiu, în cadrul planului de politică economică aplicată propus au fost stipulate câteva măsuri menite să formeze „elementul negustoresc național”²⁹.

²⁸ Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol.III, p. 97- 98.

²⁹ *Ibidem*, p. 196.

Aceste măsuri ar fi constat în:

- „a) stabilirea unui minimum de triere a celor ce voesc să intre în sectorul Comerțului, din punct de vedere al pregătirii și moralității etc.;
- b) formațiunea practică și dezvoltarea elementului național comercial;
- c) încurajarea elementelor naționale pentru intrarea în Comerț, prin organizarea asistenței și asigurării comercianților nevoiași sau scăpătați”³⁰.

Cea de a patra parte a volumului al treilea prezintă locul unde autorul așează o altă componentă a mecanismului economiei naționale și anume creditul. El era conștient că fără mijloace financiare și credit, planul său de reorganizare economică a țării nu putea fi aplicat deoarece, după grelele împrejurări economice și financiare în plan mondial de la începutul anilor '30, răsfrânte și asupra țării noastre, creditul căzuse într-o adâncă „depresie”. Constatarea fusese făcută de către Mitiță Constantinescu în 1938, când era și guvernator al Băncii Naționale a României, în urma unor atente analize și verificări, începute încă din septembrie 1935, asupra sectorului de credite.

În cunoștință de cauză, el a elaborat apoi un raport pe care l-a folosit când a scris această parte despre credit din cel de-al treilea volum al cărții „Politică economică aplicată”.

Față de problemele existente și constatate în privința creditului, autorul propunea o nouă politică, mai eficientă și capabilă să scoată din compromis noțiunile de creanță (zdruncinată prin numeroase legi de protecție a debitorilor obișnuiți astfel să nu mai ramburseze) și credit (împrumutătorii, atinși în drepturile lor de a-și recupera banii, se rețineau să mai facă noi plasamente). Bineînțeles, toate acestea erau posibile numai prin refacerea și întărirea sistemului bancar, aflat și el în dificultate.

Autorul afirma că, din cele 1 129 de bănci existente la 31 decembrie 1936 în țară, numai 199 erau viabile, restul fiind în lichidare sau nefuncționale.

Întregul ansamblu de măsuri expuse în planul de reorganizare a economiei românești, cunoscut sub denumirea „complexul indus-

³⁰ *Ibidem*, p.197.

trial național”, trebuia pus în aplicare sub o coordonare unică, administrată de un organ central armonizat prin funcționare concepției de politică economică amintite. Acesta era Ministerul Economiei Naționale, creat la 1 aprilie 1938 și condus de Mitiță Constantinescu, în același timp și guvernator al Băncii Naționale a României.

În acel an însă, economia națională se confrunta cu două dificultăți: balanța comercială deficitară, datorită scăderii drastice a prețurilor mondiale, și recolta de grâu, cea mai mare după primul război mondial, însă de slabă calitate, fără șanse de a fi comercializată la prețuri bune.

Cu toate acestea, au fost câteva realizări: crearea unor bănci de credit specializat, menite să asigure mijloacele financiare masive, ieftine, ușor rambursabile (Banca întreprinderilor aurifere și miniere – BIAM, Banca pentru industrializarea și valorificarea produselor agricole – BINAG), înființarea Institutului Național al Cooperăției – INCOP; ieftinirea creditelor prin scăderea dobânzilor și, în sfârșit, crearea aceluși for diriguitor – Ministerul Economiei Naționale, menit să coordoneze punerea în aplicare a tuturor prevederilor cuprinse în programul inițiat de către Mitiță Constantinescu.

La orizont se întrevedea deja direcția în care se înscria economia națională, care dispunea de toate mijloacele pentru a se redresa și a se dezvolta sănătos.

Evenimentele politice premergătoare intrării României în război și apoi participarea noastră la conflictul mondial au făcut ca întregul complex de analize, măsuri, organizări și aplicații să rămână fără rezultatele așteptate, slujind totuși ca material documentar întocmirii celor trei volume de „Politică economică aplicată” și ca experiență împărtășită de autor, spre cunoaștere și, eventual folosință, altora.

Este vorba de fapt de concepția lui Mitiță Constantinescu despre dezvoltarea economică a României acelor vremuri, începută a fi pusă în practică de el, datorită funcțiilor cu care fusese investit, dar și mulțumită unor reputați economiști aflați în preajma sa și care-i împărtășeau ideile.

III. Viziunea lui Mitiță Constantinescu asupra rolului băncilor și finanțelor în economia națională

Deținerea concomitentă a două funcții importante în conducerea statului, ministru al economiei naționale sau ministru de finanțe și guvernator al Băncii Naționale a României, a influențat gândirea economică a lui Mitiță Constantinescu și în privința finanțelor și a băncilor țării. În cele trei volume ale cărții „Politică economică aplicată”, el face dese referiri la aceste două sectoare importante pentru însănătoșirea și buna funcționare a economiei naționale. Cu siguranță am fi știut mult mai multe despre concepția sa în legătură cu finanțele, dacă ar fi reușit să încredințeze tiparului și cel de al patrulea volum al operei amintite, ce urma să fie consacrat, așa cum am mai arătat, finanțelor publice.

Perioada în care a trăit Mitiță Constantinescu a fost în cea mai mare parte plină de frământări externe și interne atât în plan politic, cât și economic. Deceniul al patrulea al secolului XX s-a caracterizat prin marile eforturi făcute de națiunea română pentru a șterge efectele crizei economice din anii 1929-1933.

Era perioada în care numeroși economiști români sugerau guvernelor ce se perindau la conducerea țării, în condițiile unei instabilități politice accentuate, mai multe programe de redresare a economiei naționale, în majoritate bazate pe industrializare și folosirea într-o mai mare măsură a resurselor financiare. Centralizată la Banca Națională a României, finanțarea industriei era tot mai amplă, ajungând, spre exemplu, în anul 1938 la 56 la sută din totalul creditelor acordate³¹. Creșterea s-a produs constant și mai accentuat după 1935, când la conducerea băncii centrale a fost numit Mitiță Constantinescu. Prin atenția acordată creditului, el era convins că finanțele țării vor crește și vor putea fi mai bine folosite. Implicit, în strânsă legătură cu creditul se aflau băncile, la a căror verificare a purces Mitiță Constantinescu imediat după instalarea sa la conducerea băncii centrale. În condițiile în care, așa cum am arătat și în paginile anterioare, sistemul bancar era în mare suferință, numai 17 la sută din rețeaua de bănci fiind viabile, se

³¹ ***, *Economia României – Secolul XX*, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 101.

impunea ieșirea urgentă din această grea situație, în mare parte cauzată de criza economică și de aplicarea legii de asanare a datoriilor agricole și urbane din 7 aprilie 1934. Într-un memoriu adresat guvernului, la începutul anului 1936, guvernatorul Băncii Naționale a României avansa un set de proiecte de modificări ale legilor, prin care situația s-ar fi putut ameliora:

„a) o egală și legitimă protecțiune a creanței, pentru noile datorii ce se contractau după conversiune;

b) renașterea încrederii, în rândurile creditorilor, deținători de disponibilități și capitaluri;

c) încurajarea lor de a plasa, din nou, aceste capitaluri la debitori, prin mijlocirea băncilor;

d) realimentarea băncilor cu mijloace normale de activitate;

e) realimentarea firească a economiei naționale, prin mijlocirea băncilor, cu fondurile necesare activității productive;

f) degajarea Băncii Naționale de funcțiunea, excepțională și anormală, de a crea, singură, mijloacele de credit necesare băncilor și economiei naționale”³².

În același document remis guvernului se făceau și propuneri referitoare la refacerea și consolidarea rețelei bancare. Prima măsură era lichidarea băncilor neviabile, considerate a fi primejdioase prin compromiterea încrederii în sistemul bancar. Operațiunea s-a realizat pe două căi: mai întâi, cea voluntară, prin care înseși băncile, aflate într-o situație fără ieșire, cereau și efectuau singure lichidarea; cea de a doua categorie de bănci, de asemenea nesănătoase, dar care nu aveau inițiativa lichidării, erau silit să intre în inactivitate, deoarece institutul de emisiune le refuza mijloacele de lucru și nu mai irosea cu ele sprijin financiar. În final erau lichidate prin deciziile Consiliului Superior Bancar, înființat prin Legea pentru reglementarea comerțului de bancă, din 8 mai 1934. În plan secundar, dar nu lipsit de importanță, inițiativa Băncii Naționale a României a relevat și o serie de împrejurări și fapte din trecutul unor instituții de credit în și din care rezultau

³² Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol.III, p. 266.

administrări și gestiuni ilegale, desfășurate în dauna unor acționari și deponenți și în folosul câtorva conducători îmbogățiți prin astfel de mijloace. De altfel, prin legea mai sus amintită, întocmită de Victor Slăvescu, pe atunci ministru de finanțe, se instituiau controlul și supravegherea băncilor prin Consiliul Superior Bancar, al cărui președinte era guvernatorul Băncii Naționale a României.

“Restaurarea creditului” era, în viziunea lui Mitiță Constantinescu, absolut necesară pentru buna dezvoltare economică a țării. Condiția esențială pentru aceasta era însă ca deținătorii de capitaluri disponibile să aibă garanția că pot să le redobândească în cantitatea dată și la termenul stabilit. În 1935 era încă în vigoare Legea concordatului preventiv din 1929, care înlesnise situația debitorilor care puteau, în urma acestei reglementări, fie să plătească mai puțin, fie să prelungească cu mult termenele de plată. Această situație se justificase prin criza economică pe care o traversase România, dar o dată această perioadă încheiată erau necesare noi reglementări pentru ca un creditor să aibă certitudinea încasării creanței. De aceea Mitiță Constantinescu a militat pentru adoptarea unor măsuri legislative în acest sens³³.

Guvernatorul BNR a urmărit cu tenacitate realizarea însănătoșirii creditului românesc, inițiind înființarea a nouă comisii³⁴, formate din specialiști în domeniu, care urmau să facă propuneri pentru întocmirea unui proiect de asanare a creditului. La 13 septembrie 1936 a avut loc o întâlnire cu toți membrii acestor comisii, prilej cu care guvernatorul BNR a creionat liniile principale de activitate care trebuiau urmărite de către aceste organisme.

Mitiță Constantinescu era conștient că întreaga economie națională avea de suferit ca urmare a lipsei unui volum normal de credit la un preț convenabil. După criza economică se ajunsese la o situație total anormală din punct de vedere economic, dar cu temeinice

³³ „Argus”, an XXV, nr. 6880/18 martie 1936.

³⁴ Acestea erau: Comisia pentru reorganizarea creditului agricol, Comisia pentru organizarea creditului funcționarilor publici, Comisia pentru organizarea creditului meseriașilor, micilor industriași și muncitori, Comisia pentru organizarea creditelor la exploatarea aurifere și metalifere, Comisia pentru asigurarea depozitelor, Comisia pentru controlul operațiunilor de bursă, Comisia pentru evidența creditului, Comisia pentru prețul creditului și Comisia pentru corelațiunea dintre BNR și creditul cooperatist.

justificări psihologice: deținătorii de economii private nu le mai depuneau la bănci, ci preferau alt tip de plasamente, mai ales cele de natură imobiliară. De aceea, ”mijloacele de credit ce altădată fântâneau din disponibilitățile economiei private/.../ astăzi sunt în mare parte create de institutul de emisiune”³⁵.

Conducătorul băncii centrale a insistat foarte mult asupra creării unui sistem de asigurare a depozitelor, mai ales în contextul în care în România avuseseră loc falimente bancare răsunătoare (cel mai cunoscut caz este al Băncii Marmorosch Blank). De asemenea, primordial pentru însănătoșirea creditului era instituirea unui sistem de control al activității bancare mai elaborat decât cel prevăzut prin Legea pentru reglementarea comerțului de bancă din 1934. Astfel, Constantinescu cerea instituirea unui control al cuantumului de credit, pentru a se evita inflația de credit și, în general, pentru a se limita creditul la capacitatea de solvabilitate a debitorului. Totodată guvernatorul se pronunța pentru controlarea întrebuințării fondurilor obținute de la instituțiile bancare, pentru a se evita folosirea lor în alte scopuri decât cele stipulate. De asemenea, prețul creditului trebuia bine controlat “pentru ca mijloacele de credit puse la dispoziția pieței să nu facă obiectul unor practici de speculă cu totul contrare intereselor economiei naționale, care are nevoie de credit ieftin”.

Măsurile preconizate de guvernatorul institutului de emisiune, mai ales în ceea ce privește controlul bancar, au stârnit numeroase proteste. Astfel, în presa timpului au apărut mai multe luări de poziție din partea Camerei de Comerț și Industrie, Asociației Băncilor Române, a diverselor personalități din domeniul economic. Cu toate acestea, prin modificări succesive aduse Legii pentru reglementarea comerțului de bancă din 1934 s-a ajuns, în 1938, la o nouă formă a acestui act normativ, prin care controlul Consiliului Superior Bancar era întărit.

Banca centrală a fost deseori acuzată, în timpul crizei economice, dar și în anii imediat următori, că nu intervenea pe piața creditului pentru a pune la dispoziția celor interesați mijloacele financiare de care aveau nevoie. Acestor acuze le-a răspuns Mitiță

³⁵ „Argus”, an XXV, nr. 7029/ 14 septembrie 1936.

Constantinescu printr-un articol apărut în 1936 în care afirma că în materie de credit „Banca Națională reprezintă numai o completare și o rezervă a pieței. În afara mijloacelor proprii de finanțare și a mijloacelor străine, instituțiile particulare de credit își completează necesitățile recurgând la rescontul Băncii Naționale. Avansurile institutului de emisiune nu pot constitui însă mijloc de alimentare preponderent al creditului, ci dimpotrivă, ele nu fac decât să completeze resursele puse la dispoziția pieței”³⁶.

O altă măsură cuprinsă în programul de refacere și consolidare a sistemului bancar a fost completarea rețelei bancare, deteriorată ca urmare a crizei. Existau județe și regiuni ale țării unde lipseau bănci locale și chiar sucursale sau agenții ale băncilor importante. Situația sistemului bancar românesc nu era una dintre cele mai bune nici înainte de criza economică, dar după ce efectele acestui fenomen s-au făcut simțite această realitate a devenit evidentă. În primul rând, nu exista o repartizare echitabilă a băncilor în teritoriu: din totalul de 1 102 de bănci constituite sub formă de societăți pe acțiuni care existau în 1930, 50 la sută (deținând 71 procente din capitalul bancar românesc) funcționau în Vechiul Regat, 31 la sută (având o pondere de 21 la sută în totalul capitalului) în Transilvania, 12 procente în Banat și 4 respectiv 3 la sută în Basarabia și Bucovina (proporțiile se respectă și în cazul celor 743 de bănci constituite sub formă de societăți anonime)³⁷. Or, tocmai aceste două provincii, mai înapoiate din punct de vedere economic, aveau nevoie de credit. Tocmai de aceea, Banca Națională a sprijinit înființarea Băncii de Nord la Cernăuți și a Băncii Sătești, precum și a Centralei Ținutului Suceava. Băncile românești din Ardeal au primit, între anii 1937-1939, din partea Băncii Naționale, credite în valoare de 240 milioane lei, rambursabile în 10 ani, fără dobândă.

Cu toată campania pe care guvernatorul BNR a dus-o din momentul în care a preluat această funcție, pentru sporirea încrederii populației în sistemul bancar autohton și pentru plasarea economiilor private în depozite bancare, în noiembrie 1937 era totuși nevoit să constate că particularii continuau să prefere

³⁶ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 42/1935, f.142-143.

³⁷ *Ibidem*, f.15.

„plasamentele imobiliare sau tezurizarea fără fructificare”. Din cauza acestei situații, Banca Națională și Ministerul de Finanțe au luat inițiativa de a completa sistemul bancar cu noi institute specializate de credit. Astfel, așa cum am mai amintit, în anul 1937 s-au înființat Institutul Național de Credit Agricol, Institutul Național de Credit Meșteșugăresc și Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer, la al căror capital participau Banca Națională, statul și particularii. Aceste institute veneau să completeze activitatea Societății Naționale de Credit Industrial, înființată în 1924, și erau menite să pună la dispoziția factorilor economici interesați creditele de care aveau nevoie pe termen lung și mediu.

Prețurile, la rândul lor, componente ale mijloacelor financiare atât la nivelul statului, cât și al individului aveau în perioada amintită evoluții alarmante. La Ministerul Economiei Naționale fiind, Mitiță Constantinescu a încercat să ia o serie de măsuri economice, menite să asigure o oarecare stabilitate a prețurilor interne. El și-a propus să examineze atent principalele cauze determinante ale adevăratei dezlănțuiri a creșterii prețurilor și, implicit, de scădere a puterii de cumpărare interne a monedei naționale. Acestea erau de natură politică (din cauza războiului, urcau și prețurile externe) și psihologică (teama de război). De asemenea, mai erau posibile și o componentă monetară, precum și un exces de fiscalitate. Totuși, acestea influențau într-o mică măsură explozia prețurilor pe piața internă. Adevăratele cauze ale forțării și ruperii echilibrului factorilor economici, având ca repercusiune o excesivă urcare a prețurilor, au fost însă apariția și punerea în aplicare, la 17 septembrie 1939, a unui nou regim al schimburilor cu străinătatea, prin care a fost promovată o drastică micșorare a puterii interne de cumpărare a monedei naționale și, implicit, o scădere a puterii externe de cumpărare a leului. Prin aceeași reglementare, Băncii Naționale a României i s-au retras în mare măsură atribuțiile ce le avea în sectorul devizelor, trecut acum la Ministerul Economiei Naționale.

Mitiță Constantinescu fusese preocupat de studierea problemei prețurilor încă din 1938, când specialiștii ai Băncii Naționale au efectuat o anchetă în teritoriu asupra cauzelor ”scumpetei”. În urma acesteia s-a ajuns la concluzia că trei erau cauzele care conduceau la o continuă urcare a prețurilor: mărirea impozitelor și taxelor,

intensificarea exportului și lipsa de organizare a producției și aprovizionării³⁸. Mai exista și o a patra componentă, și anume specula, fenomen pentru combaterea căruia regele Carol al II-lea insista în permanență în discuțiile pe care le avea cu colaboratorul său apropiat, Mitiță Constantinescu.

³⁸ „Argus”, an XXVII, nr. 7548/13 iunie 1938.

IV. Mitiță Constantinescu – Guvernator al Băncii Naționale a României

La 23 septembrie 1935, Mitiță Constantinescu a fost numit, prin decret regal, guvernator al Băncii Naționale a României. Predecesorul său la cârma băncii centrale, Grigore Dimitrescu, demisionase la 26 iulie 1935. Până la numirea lui Mitiță Constantinescu, postul a fost girat de către Constantin T. Teodorescu, numit viceguvernator la data demisiei lui Grigore Dimitrescu.

Așa cum arătam în capitolul ”Repere biografice”, noul guvernator era la data numirii sale subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe. Trebuie spus însă că Mitiță Constantinescu nu era pentru prima dată la Banca Națională a României. Cu cinci ani în urmă, la 1 august 1930, el a fost numit provizoriu avocat la Serviciul Contencios al băncii. La 1 aprilie 1931 numirea a fost definitivată pentru același post și același serviciu, unde a funcționat până în ianuarie 1934, când:

„Fiind numit în ianuarie 1934 Subsecretar de Stat la Ministerul Finanțelor, i s-a suspendat plata retribuției dela 1 februarie 1934. I se va considera la vechimea pentru pensie 12 ani cât a fost în serviciul Statului cu obligația de a vărsa suma de lei 36 000”³⁹.

La angajarea sa în Banca Națională a României, Mitiță Constantinescu asigură conducerea instituției că își va pune ”întreaga conștiințiozitate și experiența profesională” în îndeplinirea sarcinilor care urmau a-i fi încredințate. Credem că este interesant de menționat faptul că, la angajare, salariul său net a fost de 32.299 lei, o sumă impresionantă pentru acele timpuri⁴⁰. În luna decembrie 1931, pentru o foarte scurtă perioadă de timp, pe salariul său a fost pusă o poprire pentru suma de 19.000 lei “pentru despăgubirea creditorului Gh. Săvulescu”⁴¹.

³⁹ Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu, f. 2.

⁴⁰ Prin comparație, în anul bugetar 1934-1935, un ministru câștiga 30 400 lei, un general de divizie, 25 400 lei, un profesor universitar 29 550 lei, un medic 11 900 lei, un judecător 19 150 lei, un contabil cl. a II-a 6 100 lei etc. Pentru mai multe amănunte vezi Ioan Scurtu, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, Editura RAO, 2001, p.117.

⁴¹ Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu, f 12.

La 13 mai 1932, șeful Serviciului Contencios aprecia faptul că “d-l avocat Mitiță Constantinescu este un element foarte bun. Inteligent și foarte bine pregătit sub raportul profesional. În raporturile cu colegii întotdeauna corect și demn. [Are o] situațiune materială echilibrată”⁴².

Experiența acumulată de Mitiță Constantinescu în anii în care a fost avocat în cadrul Serviciului Contencios a contat foarte mult pentru a înțelege mai bine problemele cu care se confrunta Banca Națională a României în momentul în care a ajuns conducătorul instituției.

Cu ocazia instalării sale în funcția de guvernator, la 27 septembrie 1937, Mitiță Constantinescu a ținut un discurs cu caracter programatic, din care redăm cele mai importante pasaje, relevante credem noi, pentru a urmări ceea ce și-a propus în momentul venirii sale la cârma institutului de emisiune și ceea ce a realizat apoi pe parcursul anilor:

“... voi fi cât se poate de sobru în declarațiuni programatice, aceasta cu atât mai mult cu cât timpurile ce avem în față reclamă insistent muncă, dreptate și soluțiuni. Credincios acestei discipline, voi integra acțiunea mea la conducerea acestei instituțiuni, în preocuparea constantă ca Banca Națională să-și exercite și să-și desăvârșească superioara misiune ce are , cum și hotărâtoarele ei funcțiuni statutare, în toate zonele ei de acțiune: în domeniul apărării monedei, ca și în acela al redresării creditului, al înlesnirii mijloacelor tehnice în schimburile cu piețele internaționale, precum și în orice alt domeniu, în conexiune cu instituțiunea noastră./.../ Prin însăși natura și esențialele ei atribuțiuni, Banca Națională ocupă o pozițiune dominantă în viața noastră financiară și economică, datorită obiectivelor funcționale ce este chemată să mijlocească sau să realizeze. Neclintiți în slujba tuturor acestor esențiale atribute ale ei, precum și în scopul înfăptuirii acestor superioare și importante obiective, mă pun la dispozițiunea instituțiunii noastre și îi voi consacra toată însuflețirea vie, hotărârea dârză și disciplina mea de acțiune”⁴³.

Culisele aducerii lui Mitiță Constantinescu în fruntea Băncii Naționale sunt prezentate de Constantin Argetoianu în savuroasele

⁴² *Ibidem*, f.18

⁴³ “Argus”, an XXV, nr. 6741/ 28 septembrie 1935.

sale memorii. Argetoianu considera că această numire ar fi fost o “rușine” și îl descrie pe Constantinescu ca fiind unealta lui Aristide Blank, personaj intim al regelui. De asemenea, descrie și luptele interne din cadrul Partidului Național-Liberal, unde taberele conduse de Gheorghe Tătărescu și Constantin I.C. Brătianu se înfundau permanent (miza controlării Băncii Naționale era așadar foarte mare)⁴⁴.

Argetoianu îl descrie în termeni puțin elogioși pe Mitiță Constantinescu. Nu trebuie să uităm însă faptul că, la rândul său, era vicepreședintele Băncii de Credit, instituție care avusese câteva mici neînțelegeri cu institutul de emisiune⁴⁵.

Instalat în funcția de guvernator, Mitiță Constantinescu a avut ca primă grijă cunoașterea exactă a realităților economice românești, în contextul internațional al momentului. În acest sens a înființat de îndată mai multe comisii speciale formate din experți ai Băncii Naționale, a căror activitate era coordonată de către dr. Șerban Gheorghiu, director în Ministerul de Finanțe, Mihail Gr. Romașcanu și dr. C. Săndulescu–Godeni, cercetători în cadrul Serviciului Studii al Băncii Naționale a României. În perioada 1936-1938, aceste comisii au întreprins mai multe studii, cercetări, anchete și analize. După 1 aprilie 1938, dată la care Mitiță Constantinescu a fost numit și ministru al economiei naționale, cercetătorii și-au extins activitatea și asupra sectorului de prețuri. Era clară intenția lui Constantinescu de a inventaria întreaga gamă a posibilităților economice și financiare de care dispunea țara în acele vremuri tensionate. O parte dintre studiile elaborate au fost publicate într-o formă elaborată și sistematizată, în volumele apărute în colecția „Biblioteca Monetară, Economică și Financiară” a Băncii Naționale a României.

⁴⁴ Relevantă în acest sens este amânarea Adunării generale a acționarilor din februarie 1936, fapt ce se întâmpla pentru prima oară în istoria instituției. Tabăra condusă de Brătianu era majoritară printre acționari și de aceea a fost nevoie de un artificiu (s-a invocat nedepunerea la timp a împuternicirilor date de acționari) pentru a se împiedica o “revoltă” în adunare. Conflictul s-a aplanat, dar Argetoianu susține că adunarea a fost dominată copios de Constantin I.C. Brătianu, Mitiță Constantinescu trebuind să se mulțumească cu locul al doilea.

⁴⁵ Pentru mai multe detalii vezi Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, București, Editura Machiavelli, 1998, vol.I, p.125, 132, 235, 259, 303.

Amintita colecție a fost inaugurată de către Mitiță Constantinescu în timpul mandatului său și este considerată precursora actualii colecții „Biblioteca Băncii Naționale”. Iată cum se motiva, în Procesul-verbal încheiat în urma ședinței Consiliului de administrație din 29 decembrie 1936, necesitatea inaugurării acestei colecții editoriale: „Avînd în vedere rolul preponderent pe care BNR îl are în economia națională, precum și acela de îndrumător pe care ea l-a îndeplinit totdeauna cu prisosință și constatînd lipsa în mare parte de lucrări tehnice și de specialitate economică și financiară în țară la noi, Consiliul adoptă propunerea d-lui guvernator de a se înființa o *Biblioteca de specialitate economică și financiară a BNR*, care să publice fie în traducere, operele cele mai de seamă din arătata specialitate, fie lucrările originale ale autorilor români din aceeași specialitate. În acest scop, în afară de suma de 2 milioane anual ce se afectează publicării acestor lucrări, (Consiliul – n.n.) încuviințează a se acorda două premii anuale ce se vor stabili, celor mai bune lucrări prezentate pentru subiectele ce se vor viza la acel concurs”⁴⁶.

Cu ocazia tipăririi primei lucrări din această colecție (“Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în România”), Mitiță Constantinescu afirma în prefață:

„Ca și în alte împrejurări, ori de câte ori s-a simțit nevoie, Banca Națională a României este și de astă dată prezentă în fața marelui probleme de cultură românească de specialitate, prin tipărirea volumelor acestei biblioteci, menită să umple o lipsă în opera de formațiune intelectuală și practică a generațiunilor românești, chemate a studia, a munci, a crea și a conduce”⁴⁷.

În baza acestor studii și cercetări, științific sistematizate în rapoarte documentate, Mitiță Constantinescu a întocmit, în momentul venirii sale în fruntea ministerului de resort, planul de aplicare a politicii de industrializare a țării, cuprins în programul de reorganizare a economiei naționale.

⁴⁶ Arhiva BNR, fond Consiliul de administrație, dosar 84, f.113.

⁴⁷ Mitiță Constantinescu, *Cuvânt înainte*, în *Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în România*, vol. I, București, Editura Cartea Românească, 1938, p. 8.

Pe când se afla la cârma Băncii Naționale a inițiat unele măsuri menite să îmbunătățească atât activitatea specifică, cât și implicarea prestigioasei instituții în viața statului român. Printre acestea s-a înscris și aceea care, inițial, contravenea concepției lui Mitiță Constantinescu, și anume, scoaterea dintre atribuțiile băncii centrale a celei privind regimul devizelor.

În ședința Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României din 19 noiembrie 1935, au fost supuse dezbaterii două proiecte de modificare a regimului devizelor, inițiate de către Ion Costinescu, ministrul industriei și comerțului, având în esență același obiect. Se propunea, cum arătam mai sus, degrevarea băncii centrale de sarcinile ce-i reveneau în domeniul devizelor și preluarea acestora de către un organism nou înființat pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, denumit Banca Centrală de Devize sau Oficiul Bancar de Import și Export.

Întregul Consiliu de administrație, în frunte cu guvernatorul, a respins, după îndelungi dezbateri și luări de poziție, propunerea ministrului industriei și comerțului. Cea mai puternică obiecție a Consiliului, rostită de guvernator și susținută de către toți membrii echipei de conducere a băncii centrale a statului, a fost următoarea:

„Am ridicat în primul rând o obiecțiune principială, anume: Statul nu poate abandona inițiativa, controlul și conducerea politicii sale monetare și economice. Aceasta este una din marile funcțiuni și chiar obligațiuni ale unui Stat modern și sănătos organizat.

Or, a lăsa comerțul devizelor și fixarea cursurilor, la inițiativa și conducerea însăși a părților interesate constituie mai ales, nu numai o abandonare, dar o dezertare a Statului dela fundamentala sa obligațiune. (...)

Azi deci, mai puțin ca oricând, Statul nu poate abandona din mână această funcțiune esențială a sa: Politica monetară și economică spre a o ceda inițiativei unor categorii economice private și interesate”⁴⁸.

La încheierea ședinței amintite, având în vedere expunerile făcute de guvernatorul Mitiță Constantinescu, viceguvernatorul C. T. Teodorescu și administratorii Oscar Kiriacescu, Nicolae Bălănescu, Costin Stoicescu, Ion Lapedatu, C.I. Băicoianu, M. Demetrescu și

⁴⁸ Arhiva BNR, fond Consiliul de administrație, dosar 82, f. 120-121.

George Cesianu, Consiliul de administrație a luat o hotărâre în care, la primul punct, se spunea:

„Ținând seama de datele actuale ale balanței comerciale, și a celei de conturi, de necesitatea încă evidentă a controlului devizelor pentru apărarea monetei naționale și a întregii noastre economii, precum și de funcțiunea esențială ce incumbă Băncii Naționale din însăși statutele ei, din Legea Monetară și din legile pentru reglementarea comerțului de devize – libera negociabilitate a devizelor nu poate fi adoptată, iar controlul comerțului de devize nu poate fi luat din sarcina Băncii Naționale și dat altor organe, chiar dacă aceasta ar avea caracter de instituțiune de Stat, necum unui organism privat, astfel cum se propune prin proiectele d-lui Ministru al Industriei și Comerțului”⁴⁹.

Interesant este faptul că, după un stagiul de 10 luni petrecut în fotoliul de ministru la Ministerul Economiei Naționale (fostul Minister al Industriei și Comerțului), la 17 septembrie 1939, când deținea portofoliul la finanțe și guvernator, în continuare, al Băncii Naționale a României, Mitiță Constantinescu a acceptat ca, de această dată, atribuțiile în materie de devize ale băncii centrale să fie trecute la Ministerul Economiei Naționale, obiectând totuși, într-o oarecare măsură, dar *post-factum*:

„Așa dar, în proiectul de înlocuire a regimului schimburilor cu streinătatea, adoptat și pus în aplicare la 17 Septembrie 1939 și complectat apoi la 1 Octombrie 1939, nu faptul în sine, că Banca Națională era desărcinată, în mare parte de atribuțiunile devizelor, ar fi putut determina îngrijorările obiective ce provoca, ci, în primul rând, practica liberei negociabilități generalizate a devizelor, ce instaura acel regim, precum și modalitatea în care se făcea trecerea sectorului devizelor, dela Banca Națională, la Ministerul Economiei Naționale, unde nimic serios nu era organizat în acest scop”⁵⁰.

În calitatea sa de guvernator al băncii centrale, Mitiță Constantinescu a acordat o mare atenție și a depus un mare volum de muncă pentru instituția creditului, pe care, împreună cu mijloacele financiare, îl considera indisolubil legat de întregul său program, privitor la complexul industrial național.

⁴⁹ *Ibidem*, f.140.

⁵⁰ Mitiță Constantinescu, *Politică economică aplicată*, București, Editura Tiparul Românesc, 1943, vol. I, p. 276.

La puțin timp după ce a devenit guvernator, a dat dispoziții de a se verifica fiecare bancă, în vederea întocmirii unui raport care să conțină date despre evoluția băncii, natura și dimensiunea capitalului, fondurile de rezervă și angajamentele la BNR, contul de profit și pierderi, dobânzile și comisioanele practicate, bonitatea contabilă și cea reală.

Rapoartele erau strict confidențiale și făcute în doar două exemplare, fiind păstrate, unul în casa de fier a guvernatorului, iar al doilea la șeful Serviciului Scont. Informațiile astfel obținute erau menite să eficientizeze activitatea de creditare și să-i diminueze riscurile.

La propunerea băncii centrale, făcută în raportul de activitate pe anul 1936, guvernul a aprobat înființarea a trei institute naționale de credit: Institutul Național de Credit Agricol, Institutul Național de Credit Meșteșugăresc și Institutul Național de Credit Aurifer și Metalifer. Prin această reorganizare se dorea reabilitarea completă a noțiunilor de credit și creanță, a echilibrului dintre creditori și debitori, precum și consolidarea rețelei bancare, grav afectată de criza economică. Se spera că băncile vor căpăta forță și credibilitate, iar împrumuturile, de acum mai ieftine, vor fi mai bine dirijate pentru a sprijini dezvoltarea potențialului industrial, înzestrarea armatei și apărarea națională în contextul ritmului precipitat și îngrijorător al evenimentelor internaționale.

Rezultatele bune obținute îndreptăteau Consiliul de administrație al Băncii Naționale a României să menționeze în raportul său către adunarea generală din 19 februarie 1939:

„Sforțările neîntrerupte ale Băncii Naționale au început a da roade. Nu ne vom opri însă la această primă etapă, deoarece știm, cei dintâi, cât mai este de făcut în această complexă problemă a creditului. Rezultatele obținute constituiesc însă, pentru noi, un imbold de a stăruii pe calea începută. (...)

Pe de altă parte, ne vom strădui să obținem întregirea rețelei noastre bancare, acolo unde se fac simțite anumite lipsuri și vom da tot sprijinul nostru dezvoltării instituțiilor sănătoase. În același timp, vom acorda întreaga noastră atenție creditului popular, care constituie pârgăria de ridi-

care a claselor de agricultori și de meșteșugari, către un trai mai bun, consolidând astfel, structura politică și socială a Statului român”⁵¹.

De asemenea, pentru a cunoaște cât mai bine caracteristicile demografice, etnice, sociale și economice ale fiecărui județ, guvernatorul Mitiță Constantinescu a organizat întocmirea, de către directorii sediilor Băncii Naționale din teritoriu, a unor monografii pentru toate județele, potrivit unor chestionare complexe (circa 100 de pagini). Fiecare dintre ele cuprindea descrierea fizică, orografia, structura geologică, hidrografia, clima, populația județului, situația economică, căile de comunicații etc. și era însoțit de hărți, diagrame și fotografii menite să ilustreze situația reală a județului respectiv. Acest efort se încadra într-o politică de documentare urmărită la nivel național, acțiune încununată cu editarea uneia dintre cele mai importante lucrări din istoria culturii române, și anume *Enciclopedia României*.

Guvernatorul intenționa să publice monografiile respective sub forma unei enciclopedii economice, compusă din 72 de volume. Împrejurările însă nu au permis realizarea acestui lucru, o parte dintre aceste lucrări aflându-se în prezent în custodia arhivei și bibliotecii BNR.

O altă măsură luată în perioada cât a stat la cârma băncii centrale a fost aceea pentru corectarea prevederilor din Statutele Băncii Naționale, concepute în 1929. Ne vom referi la trei dintre aceste modificări aprobate în adunarea ordinară a acționarilor din 18 februarie 1940, la propunerea Consiliului de administrație al institutului de emisiune:

- a) Înlăturarea plafonului de 40% din portofoliul de efecte comerciale aflat la Banca Națională, pentru operațiuni agricole. Agricultura țării își recăpăta astfel deplinul și meritatul tratament echitabil în conexiune cu aportul său la economia națională.
- b) Eliminarea prevederilor articolului 21 litera i) din legea amintită, potrivit căroră lombardul, adică împrumuturile pe gaj ale titlurilor naționale, înscrisuri funciare și alte obligațiuni garantate

⁵¹ *Raportul Consiliului de administrație și raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 19 februarie 1939*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1939, p.12.

de către stat, nu trebuia să depășească 30 la sută din portofoliul de scont al băncii centrale. S-a creat astfel posibilitatea ca disponibilitățile existente să nu mai fie teaurizate steril și primitiv – „la saltea” –, ci să fie investite în bănci sau titluri.

- c) Îndepărtarea piedicilor puse în calea efectuării așa-numitelor operațiuni „*open market*” (banca centrală nu avea dreptul să facă operațiuni de cumpărare și vânzare a titlurilor de stat). Autorizarea acestor tranzacții a permis apărarea prestigiului titlurilor de stat, iar Banca Națională a putut să le adăpostească și să le mențină cursurile în vremuri de panică sau criză, ocrotind modalitățile de finanțare a statului și ferind de la pierderi investitorii privați încrezători în finanțele publice, în moneda națională și chiar în soliditatea statului român.

Erau rezultate care îmbunătățeau imaginea institutului de emisiune și pe cea a sistemului bancar, reamintite și în Raportul Băncii Naționale pentru anul 1939.

„Suntem bucuroși să putem constata, odată mai mult, trăinicia sistemului bancar român, care a făcut față situației într-o perioadă destul de grea. Două crize, pricinuite de situațiunea politică internațională, una în Martie și alta în Septembrie, cu prilejul izbucnirii războiului, au venit și în 1939, să pună la grea încercare băncile noastre. Datorită lichidității lor și unei politici prompte de sprijinire, dusă de Institutul de Emisiune, cele două crize au fost trecute fără consecințe grave, dând un prilej mai mult pentru organizația noastră de a-și dovedi forța ei”⁵².

Așa cum arătam în capitolul II al prezentei lucrări, guvernatorul Mitiță Constantinescu a luat și unele măsuri în domeniul cooperăției. Astfel, în luna septembrie 1937 a înființat pe lângă Serviciul Scontului al institutului de emisiune o secție specială cu atribuții în exclusivitate pentru cooperăție.

Măsura aceasta era expresie a însemnătății excepționale date de către guvernator și instituția sa cooperăției și fusese luată după ce Băncile populare beneficiaseră de fonduri însemnate din partea băncii centrale. În continuare se considera că numai cooperăția

⁵² *Raportul Consiliului de administrație și raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 18 februarie 1940*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1940, p.9.

putea mijloci eficient acordarea de credite producătorilor de la sate și de aceea ea trebuia să se dezvolte, acolo unde exista, și să se înființeze acolo unde lipsea.

Sprijinită și diversificată, cooperăția urma să devină elementul principal de stimulare a forțelor creatoare existente în țară.

Din procesul-verbal al ședinței Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României, din 9 septembrie 1937, aflăm obiectivele puse în fața nou înființatei secții.

Specialiștii Secției Cooperăție din Banca Națională urmau să adune întregul volum de date statistice, contabile, economice și financiare aflate la toate unitățile cooperatiste din teritoriu.

Apoi, fiecareia dintre ele, i se întocmea o fișă detaliată în care se regăseau, gradul, starea de fapt, bonitatea și perspectivele sale de funcționare în continuare.

Pe baza acestor fișe se putea crea o imagine generală asupra trăsăturilor economice specifice fiecărei zone economice și se putea stabili în ce domenii de activitate cooperăția urma să insiste prin sporirea producției în unitățile existente sau să înființeze altele noi.

De asemenea, puteau fi cunoscute nevoile financiare, dotarea cu mijloace de producție, precum și justa folosire a acestora, urmărindu-se împiedicarea schimbării destinației acestora.

La aceeași secție special înființată la Banca Națională a României se centraliza evidența creditelor acordate oricărei unități cooperatiste în baza informațiilor primite de la sucursalele teritoriale județene ale băncii centrale.

Se mai avea în vedere respectarea întocmai a tuturor prevederilor legale ce guvernau acest sector de activitate și, nu lipsit de importanță, adesea, literatura de specialitate era consultată în vederea adaptării la condițiile date a celor mai noi idei și soluții în domeniu.

Pe lângă funcționarii din centrala Băncii Naționale și din sediile județene ale acesteia, care alcătuiau grupele fixe de lucru, guvernatorul a angajat 123 de tineri cu studii contabile, pe care i-a

instruit în privința anchetelor și verificărilor ce urmau a se efectua la fiecare unitate cooperatistă. Aceștia alcătuiau echipele de control mobile care, împreună cu cele fixe, participau la desfășurarea programului. Când era vorba despre sate și oamenii lor, orășeanul Mitiță Constantinescu vorbea cu sufletul. Cercetarea documentară pe care am efectuat-o pentru realizarea acestei lucrări ne-a convins.

În conferințele regionale ținute la sediile din teritoriu ale băncii centrale, guvernatorul le spunea controlorilor Secției Cooperație:

„Aceste însărcinări se ridică la înălțimea și valoarea morală a unui misionarism, a unui apostolat patriotic, – căci, cu adevărat, a se hălădui pe drumuri de țară, prin gropi și hârtoape, pe vifor și prin mocirla drumurilor, zile și săptămâni de-a rândul, departe de familie, de oraș și de bine, – pentru a se desprinde, din terfeloagele unor mărunte cifre de contabilitate rurală, din sărăcicioasa zvâcnire de muncă a câtorva umili țărani, a desprinde în atari condițiuni, un singur fapt: Realitatea, Adevărul, – pe care urma apoi să se înalțe zidire nouă, – ce misiune mai frumoasă putea fi, ce operă mai aleasă, ca valoare morală, se putea închipui?

Să culegi Adevărul, din noroiul sincer al satelor, din strădania sărăcicioasă dar binecuvântată a țăranului, din năzuința primitivă și mărunță, dar cât de cinstită a lui, – să descoperi astfel, să aduni cu trudă și credință, mult risipitul, ascunsul și nevăzutul fir, de aur, al Adevărului, – ce înălțător și fără de asemuire apostolat!”⁵³

Folosirea acestor mijloace tehnice i-a permis guvernatorului să descifreze înțelesul adevărat al realităților cooperatiste. Împreună cu alte instituții ale statului, Banca Națională a României a promovat la 23 iunie 1938 o lege de modificare a Legii cooperației din 1935.

În articolul întâi al Decretului regal de promulgare a acestei legi se prevedeau drepturi și atribuții de organizare pentru Institutul Național al Cooperației (INCOP):

„Art.1. – Se delegă Institutului Național al Cooperației toate drepturile și atribuțiunile de organizare, îndrumare și control, conferite Ministerului Economiei Naționale prin decretul pentru modificarea și complectarea legii cooperației din 6 Aprilie 1935, asupra tuturor unităților și asociațiilor cooperatiste de orice fel și grad, precum și asupra oricăror alte societăți,

⁵³ Mitiță Constantinescu, *op.cit.*, vol.2, p. 28.

asociațiuni, grupări sau alcătuirii, colective, de orice natură, sub ori ce formă și nume s-ar constitui și care au la baza organizării lor principiul cooperăției sau mutualității, iar ca scopuri pe oricare din cele prevăzute prin legea cooperăției publicată în Monitorul Oficial din 6 Aprilie 1935 cu modificările aduse prin decretul pentru completarea și modificarea acestei legi”⁵⁴.

Astfel, INCOP devenea singurul organ împuternicit în numele statului să ia toate măsurile necesare aducerii la îndeplinire a sarcinilor reclamate de reforma cooperăției conturată în programe clare de Mitiță Constantinescu.

O atenție deosebită a arătat-o Mitiță Constantinescu rezolvării situației materiale a funcționarilor BNR, încă de la angajarea sa în cadrul Serviciului Contencios. Astfel, în aprilie 1932, a adresat personal o scrisoare guvernatorului Constantin Angelescu, semnându-i discrepanțele dintre salariile colegilor săi. Datorită acestei sesizări, făcută dintr-un „bun simțământ de camaraderie față de colegi”⁵⁵ Consiliul de administrație a analizat această problemă și a ajuns la concluzia că cele semnalate erau conforme cu realitatea, luându-se măsuri în consecință.

Mitiță Constantinescu a fost guvernatorul care, deși nu a inițiat, a sprijinit din plin organizarea și dezvoltarea Casei de pensii, împrumuturi și ajutoare a personalului Băncii Naționale a României. Actul de înființare a fost datat 17 februarie 1935, zi în care a fost luată decizia necesară în Adunarea generală extraordinară a acționarilor.

Cercetând documentele vremii, am extras un fragment din actul de înființare unde este specificat cu claritate motivul înființării respectivului așezământ:

⁵⁴ *Ibidem*, p. 214

⁵⁵ Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu , f.14.

„ACT DE FUNDAȚIUNE AL CASEI DE PENSIUNI, ÎMPRUMUTURI ȘI AJUTOARE A PERSONALULUI BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Subsemnata, Banca Națională a României S.A., cu sediul în București, Str. Lipskani 25, reprezentată prin D-l O. Kiriacescu semnând pentru Guvernator și D-l G. Cazacu semnând pentru Secretar General în conformitate cu deciziunea Adunării Generale Extraordinare a acționarilor din 17 Februarie 1935, am întocmit prezentul act de fundațiune.

Prin prezentul act de fundațiune subscrisa Banca Națională am hotărât să întemeiem, cu sediul în București, fundațiunea „Casa de Pensiuni, Împrumuturi și Ajutoare a Personalului Băncii Naționale a României”, denumită prescurtat „Casa de Pensiuni” în tot cuprinsul acestui act.

Scopul Casei de Pensiuni este de a asigura fostului și actualului personal definitiv al Băncii și urmașilor lor pensiuni de vechime în serviciu, pensiuni de invaliditate, ajutoare diverse și înlesniri de credit în condițiunile prevăzute de Statutele ei”⁵⁶.

Președintele Casei de pensii era guvernatorul Băncii Naționale a României. În ziua de 16 decembrie 1937, în cadrul unei solemnități, a fost pusă piatra de temelie la construcția din Calea Victoriei nr. 22-24, destinată să adăpostească birourile Casei de pensiuni, împrumuturi și ajutoare a personalului BNR⁵⁷.

Mitiță Constantinescu a rostit un discurs care includea și „Hrisovul de temelie” zidit de acesta în fundația viitoareii clădiri. O copie a acestuia, conținând semnăturile tuturor participanților la ceremonie, se află astăzi în Arhiva BNR.

În 1936, conducerea BNR a fost informată asupra unei situații care ar fi putut impieta atât asupra bunei desfășurări a activității sale, cât și asupra bunului său renume. Era vorba despre împrumuturile pe care funcționarii BNR le contractau la diverse bănci, instituții care se prezentau la scont la Banca Națională. Din acest motiv s-a ajuns la concluzia că respectivii funcționari nu mai puteau fi obiectivi în relațiile cu băncile creditoare, iar dobânzile mari percepute de acestea depășeau capacitatea lor de plată. În aceste condiții, guvernatorul Mitiță Constantinescu a intervenit direct pentru soluțio-

⁵⁶ Idem, fond Secretariat, dosar 8/1922, f.188.

⁵⁷ Suma estimată a se cheltui pentru ridicarea acestei impozante clădiri era, în septembrie 1937, de 32 415 055 lei. Proiectul a fost executat de către societatea inginerului Liviu Ciulei, tatăl viitorului mare regizor.

narea problemei, cerând în primul rând întocmirea unei situații în care să fie cuprinși toți funcționarii care contractaseră astfel de împrumuturi, eventualele datorii pe care le-ar fi avut către BNR și menționarea scopului pentru care făcuseră respectivele împrumuturi.

La 5 mai 1936, Mitiță Constantinescu a venit cu noi precizări privind soluționarea situației prezentate. Astfel, guvernatorul a aprobat avansarea sumei de 4 milioane de lei (ulterior suma a fost mărită – n.n.) către Casa de Pensiuni (cuantumul total al datoriilor funcționarilor se ridică la 4 800 000 lei), din care urmau să se achite datoriile către băncile creditoare. Apoi “se va face de îndată un tablou al acestor funcționari în care să se prevadă care este salariul net lunar, cu adăugirea în coloană aparte a gratificațiilor (leafa 13 și 14), care sunt sarcinile, adică reținerile obligatorii ce se fac din aceste salarii nete acestor funcționari pentru plata de datorii la Casa de Împrumut a BNR, popriri etc., spre a se stabili care este reținerea lunară ce trebuia făcută pentru achitarea avansului făcut de noi. Funcționarii care se vor dovedi a nu fi declarat exact și complet totalitatea datoriilor lor, vor fi concediați din serviciu. Nu se vor mai autoriza, de la data acestei măsuri, împrumuturi în afară de Casa de Împrumut a BNR. Funcționarul care se va dovedi a se fi împrumutat la instituții de credit sau particulari, cu încălcarea acestei dispozițiuni, va fi concediat”⁵⁸. Aceste măsuri propuse de Mitiță Constantinescu au fost adoptate de Consiliul de administrație.

În cadrul Adunării generale extraordinare a membrilor Casei de Pensiuni, Împrumuturi și Ajutoare din 15 decembrie 1938 s-a făcut un bilanț al activității acestui organism, din care a rezultat faptul că veniturile proprii încasate în perioada 1935-1938 fuseseră de 94 600 000 lei, pe când cheltuielile se ridicaseră la 172 800 000 lei. Diferența a fost acoperită, din ordinul guvernatorului Mitiță Constantinescu, de Banca Națională care a pus la dispoziția Casei, „sub formă de gratificare”, suma necesară plății integrale a pensiilor⁵⁹.

⁵⁸ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 4/1936, f.3.

⁵⁹ Idem, dosar 8/1922, f.6.

Aceasta nu a fost singura înlesnire pe care conducătorul băncii centrale a făcut-o funcționarilor. În cadrul aceleiași adunări se preciza faptul că la inițiativa guvernatorului, „un suflet de o rară bunătate și extremă generozitate”, Consiliul de administrație al BNR a aprobat: “1. Construirea impozantului imobil din Calea Victoriei 22-24, ale cărui chirii să fie afectate sporirii veniturilor Casei (în această clădire își aveau sediul, pe lângă Casa de Pensuni și diversele asociații ale funcționarilor BNR, mai multe firme și magazine – n.n.); 2. Cumpărarea pentru Casa de Pensuni a impozantului grup de imobile din Calea Victoriei, colț cu strada Doamnei, care a costat circa 50 milioane lei; 3. Sporirea fondului de pensuni cu importanta sumă de 120 milioane lei, alocată din beneficiile Băncii Naționale pe anii 1937 și pe semestrul I 1938; 4. Donarea sumei de 5 800 0000 lei pentru retragerea datoriilor funcționarilor BNR de la băncile prezentatoare; 5. Donarea sumei de 5 milioane lei pentru a fi utilizată la acordări de împrumuturi pensionarilor băncii; 6. Donarea sumei de 5 milioane lei pentru acordarea de împrumuturi care depășesc posibilitățile fondului actual de împrumuturi al Casei⁶⁰”.

Mitiță Constantinescu a acordat o atenție specială situației văduvelor de război și a urmașilor funcționarilor băncii, care căzuseră la datorie în timpul primului război mondial. În acest scop a fost creat un fond special „Eroii Neamului”, din care se plăteau pensii persoanelor aflate în această situație. Mai mult decât atât, la 11 noiembrie 1937, guvernatorul a dezvelit placa comemorativă, amplasată în clădirea istorică a Băncii Naționale pe “palierul principal al scării de onoare din stînga vestibulului”, dedicată cinstirii celor 21 de eroi ai instituției. Placa a fost executată din marmură albă de către arhitectul BNR, Radu Dudescu, după sugestiile făcute de Mitiță Constantinescu.⁶¹

În perioada în care s-a aflat la conducerea băncii centrale, guvernatorul Mitiță Constantinescu a dat o deosebită importanță dezvoltării Serviciului Studii (despre o parte din realizările sale am amintit în capitolele anterioare).

⁶⁰ *Ibidem*, f.7.

⁶¹ *Idem*, dosar 28/1934, f.94.

Înființat în 1929⁶², serviciul cuprindea 5 secții (studii, materii prime, documentare și bibliotecă, statistică, desenatori), care au fost solicitate din plin începând mai ales din anul 1935. Conducerea băncii cerea diverse materiale privind situația economică a României, politica monetară a BNR, studii privind realitățile economice și bancare din diverse state etc. Serviciul Studii a pus la dispoziția guvernatorului majoritatea materialelor prezentate la conferințele internaționale la care lua parte și efectua o documentare temeinică atunci când conducătorul instituției urma să viziteze un anume stat (documentele de arhivă sunt relevante în acest sens).

Mitiță Constantinescu a fost primul guvernator care a înțeles importanța extrem de mare pe care o avea propaganda, într-o epocă în care conceptul nu era suficient cunoscut și înțeles pe plan național. Tocmai de aceea a inițiat publicarea unui mare număr de articole, studii și lucrări extrem de importante pentru cunoașterea realităților economice românești. Toate acestea s-au făcut cu ajutorul nemijlocit al Serviciului Studii.

Astfel, în 1938, Constantinescu a inițiat o acțiune de “penetrație propagandistică /.../ prin încheierea unui contract de publicitate cu *Financial News, Financial Times, The Banker* și *Money*./.../ Domnul Guvernator, apreciind marea importanță pe care piața engleză ar putea-o avea pentru economia românească, a ținut în mod deosebit ca propaganda în această țară să fie făcută în mod sistematic și în concordanță cu interesele economiei românești”⁶³. Ministrul plenipotențiar al României la Londra, V.V. Tilea, îi scria la 24 mai 1939 guvernatorului BNR, confirmându-i “lipsa aproape completă de orice informații economice asupra României (lipsă n.n.) care este astăzi mult mai mult simțită tocmai din cauza interesului crescând pe care ni-l arată englezii”⁶⁴.

⁶² Conform prevederilor Legii monetare din 7 februarie 1929 se adopta un program stabilit de guvern în vederea efectuării stabilizării monetare și a dezvoltării economice a țării; acest program prevedea faptul că în cursul primilor trei ani de la efectuarea stabilizării Banca Națională urma să facă apel la un consilier străin care era însărcinat, conform statutelor instituției, și cu organizarea unui serviciu de studii economice și monetare.

⁶³ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 7/1938, f.46.

⁶⁴ *Ibidem*, f.56.

În perioada 1938-1940 au apărut în cele patru publicații englezești mai multe articole, toate elaborate în cadrul Serviciului Studii, abordând diverse subiecte: posibilitățile de investire a capitalului străin în economia românească, regimul comerțului exterior, politica financiară, activitatea Ministerului Economiei Naționale, producția de petrol, industria metalurgică etc. De asemenea, o parte importantă din studiile realizate în cadrul serviciului de specialitate din cadrul institutului de emisiune au fost publicate în cadrul colecției *Biblioteca monetară, economică și financiară*, editată de către Banca Națională a României (Anexa 2 cuprinde lista completă a lucrărilor apărute în cadrul acestei colecții).

În numărul festiv al ziarului „Argus”, apărut în mai 1936, Mitiță Constantinescu a publicat un articol despre importanța presei economice. Guvernatorul BNR, după ce sublinia rolul pe care îl are documentarea economică pentru o persoană care ocupă o funcție publică, concluziona că toate faptele economice, chiar și cele minore și aparent fără însemnătate, trebuie cunoscute deoarece numai așa se pot prevedea eventualele repercusiuni. “În asemenea condițiuni, presa economică este aceea care poate împlini lacunele, prin documentația obiectivă și rapidă, punând la îndemâna tuturor un vast material informativ pe care, grație unei bune organizări tehnice, îl poate aduna în condițiuni excelente”⁶⁵.

Mitiță Constantinescu a fost permanent preocupat de îmbunătățirea cunoștințelor profesionale ale funcționarilor din bancă și de aceea a încurajat din plin schimburile de experiență pe care aceștia le aveau cu colegi din străinătate. Astfel, în perioada 1938-1940 Mitiță Constantinescu a întreținut o intensă corespondență atât cu legațiile României din capitalele Europei, cât și cu diriguitorii unor bănci centrale, de fiecare dată rugându-i pe cei în cauză să îi sprijine pe angajații BNR care plecau la specializare. Cele mai multe asemenea schimburi de specialiști au avut loc cu institutele de emisiune din Franța, Italia, Germania, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Austria și Anglia.

De altfel, în același scop, al perfecționării funcționarilor, la 29 decembrie 1936, Consiliul de administrație a adoptat „propunerea d-lui guvernator de a se înființa în cadrul intern al băncii un Institut pentru promovarea cunoștințelor profesionale ale funcționarilor, institut care va începe a se organiza și funcționa de la 1 ianuarie

⁶⁵ Idem, dosar, 42/1935, f.81.

1937”⁶⁶. Mai mult decât atât, cea de-a patra serie din cadrul colecției *Biblioteca monetară, economică și financiară* era dedicată acestui scop, așa cum reiese din titulatura sa: „Îndrumări profesionale”.⁶⁷

Nu numai latura profesională a activității funcționarilor l-a interesat însă pe Mitiță Constantinescu, în calitatea sa de guvernator, ci și lărgirea orizontului cultural al acestora. În martie 1934 se constituie Asociația culturală și sportivă a funcționarilor BNR. Mitiță Constantinescu a sprijinit din plin activitatea acestei asociații, care reunea 11 secții: 1. Vânătoare, canotaj și pescuit; 2. Alpinism, bob și schi; 3. Excursiuni și turism; 4. Fotbal, 5. Box, educație fizică și scrimă; 6. Tenis, volei și ping-pong; 7. Natație, patinaj și hochei; 8. Cor și orchestră; 9. Conferințe și bibliotecă; 10. Popice, biliard și șah; 11. Apărare națională.⁶⁸

Un loc aparte în cadrul activității de guvernator a lui Mitiță Constantinescu îl dețin relațiile cu instituții similare din străinătate. Perioada 1935-1940 corespunde cu o adevărată efervescență în cadrul relațiilor externe ale Băncii Naționale a României. Dacă până atunci banca centrală întreținuse cu precădere relații bilaterale, în intervalul de timp amintit institutul de emisiune a făcut parte din structurile economice constituite în cadrul a două importante alianțe politice la care România era parte, și anume Mica Înțelegere, respectiv Înțelegerea Balcanică.

Imediat după încetarea primului război mondial România a încheiat alianțe bilaterale cu Cehoslovacia și Iugoslavia, state interesate, în aceeași măsură ca și noi, în menținerea sistemului de pace versaillez. Cu toate că inițial se dorise crearea unei alianțe unitare, ceea ce presupunea semnarea unui singur tratat, din cauza conjuncturii internaționale s-a ajuns la semnarea, în 1920 și 1921, a trei tratate separate, fiecare cu fiecare dintre părți. Astfel a luat ființă Mica Înțelegere, o importantă alianță regională cu o voce distinctă în concertul european. În 1933, conducătorii politici ai

⁶⁶ Idem, fond Consiliul de administrație, dosar 84, f.112-113.

⁶⁷ În cadrul acestei serii a apărut o singură lucrare și anume *Monete în circulație. Bilete de bancă sau metal în diferite țări din Europa, în Statele Unite, Canada, Egipt și Palestina*, scrisă de N.I. Ballu și apărută sub îngrijirea Serviciului Casieriei Centrale a BNR.

⁶⁸ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 28/1934, f. 181.

statelor membre au hotărât că era momentul să se semneze un tratat unic de alianță, care să consolideze poziția Micii Înțelegeri, mai ales în contextul evenimentelor de pe continent. Această reorganizare a presupus, pe lângă înființarea unui Consiliu permanent, care răspundea de palierul politic al alianței, respectiv a unui Secretariat al Consiliului permanent, care gira activitățile curente, și a unui Consiliu economic pentru coordonarea progresivă a intereselor economice ale aliaților.

Consiliul economic a hotărât, în ședința din luna mai 1934, ca, anual, guvernatorii Băncilor Naționale să se întâlnească în una dintre cele trei capitale.

Prima conferință a avut loc între 29-31 octombrie 1934, la București. Credem că este demn de interes menționarea ordinii de zi a acestei conferințe la care, din partea Băncii Naționale a României, a participat o delegație condusă de Grigore Dimitrescu, guvernatorul din acel moment. Astfel, au fost aduse în discuție 7 puncte, și anume: examinarea rezultatelor înregistrate ca urmare a adoptării regimurilor restrictive în domeniul comerțului exterior; reanalizarea funcționării convențiilor aflate în vigoare între cele trei state și luarea în considerare a posibilității adoptării unui regim de clearing tripartit; încurajarea dezvoltării turismului și examinarea unor mijloace de acoperire a cheltuielilor între cele trei state; punerea în practică a rezoluțiilor adoptate de Consiliul economic al Micii Înțelegeri cu privire la colaborarea caselor de economii; analizarea activităților curente; organizarea unui schimb de informații și date statistice între cele trei bănci de emisiune; discutarea situației de pe piața valutară și a obiectivelor urmărite de politicile monetare ale aliaților⁶⁹.

Cea de-a doua reuniune a guvernatorilor băncilor centrale din cadrul Micii Înțelegeri s-a ținut la Belgrad între 30 și 31 martie 1936. Mitiță Constantinescu a condus delegația română, din care mai făceau parte Ion Lapedatu, administrator al BNR, și Dumitru Iordan, referent în cadrul Serviciului Studii. Despre această reuniune avem, pe lângă documente de arhivă, și informațiile pe care Ion Lapedatu le-a lăsat în memoriile sale. Astfel, ordinea de zi

⁶⁹ Idem, dosar 7/1936, f.140.

a fost alcătuită din 5 puncte: examinarea posibilităților de atenuare a măsurilor restrictive privind comerțul cu devize, impuse de Comitetul mixt pentru studiul acordurilor de *clearing* din cadrul Societății Națiunilor; analizarea funcționării acordurilor de plăți între cele trei state; discutarea convențiilor speciale privind problema cheltuielilor făcute de cetățenii din cele trei țări care vizitau unul dintre statele aliate; examinarea chestiunii relațiilor de *clearing* vizavi de statele din afara alianței; schimb de opinii cu privire la politica monetară în general.⁷⁰

Ion Lapedatu descrie în memoriile sale atât drumul până la Belgrad, cât și modul de lucru al reuniunii: “Conferința și-a împărțit lucrările în comitete. Eu eram în două comitete și guvernatorul nostru în alte două. Cum aveam de-a face tot cu specialiști, problemele nu ne cauzau greutăți și de regulă le rezolvam foarte ușor. Astfel, conferința s-a încheiat cu rezultate multumitoare”⁷¹.

Următoarea reuniune a guvernatorilor a avut loc tot în 1936, între 26-28 noiembrie, la Praga. Mitiță Constantinescu a fost însoțit și de această dată de Ion Lapedatu, care ne oferă informații prețioase în amintirile sale. Astfel, delegația română a sosit cu două zile înainte de deschiderea reuniunii având un scop precis, și anume vizitarea uzinelor Skoda. Interesul pentru acest complex industrial este absolut de înțeles, în condițiile în care statul român avea în desfășurare cu furnizorul cehoslovac mai multe contracte privind fabricarea de armament pentru înzestrarea trupelor.⁷²

Ordinea de zi a reuniunii de la Praga a fost mai restrânsă, delegațiile luând în discuție punerea în practică a rezoluțiilor adoptate la întâlnirile precedente, examinarea politicilor monetare în general și a relațiilor comerciale între cei trei aliați pe de-o parte și cu state din afara Micii Înțelegeri, pe de altă parte.⁷³

⁷⁰ *Ibidem*, f.144.

⁷¹ Ion I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, Iași, Editura Institutul European, 1998, p.245.

⁷² *Ibidem*, p.246.

⁷³ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 7/1936, f.217.

Cea de-a patra conferință a guvernatorilor din țările Micii Înțelegeri și-a desfășurat lucrările la București, la sediul Băncii Naționale a României, între 28-29 septembrie 1937.

Delegațiile celor trei țări aliate și vecine au fost conduse de către Karel Engliš, Guvernatorul Băncii Naționale a Cehoslovaciei, Milan Radosavlievici, guvernatorul Băncii Naționale a Iugoslaviei, și Mitiță Constantinescu, guvernatorul Băncii Naționale a României.

Pe ordinea de zi a celei de a patra conferințe s-au aflat două puncte, și anume: schimbul general de vederi asupra problemelor politicii monetare internaționale; relațiile economice și monetare ale țărilor Micii Înțelegeri și examinarea posibilităților de dezvoltare a lor.

Credem că suscită interes detalierea programului celor trei delegații în perioada conferinței. Guvernatorul BNR și-a întâmpinat oaspeții la Gara de Nord, aceștia fiind cazați apoi la Athenée Palace.

Prima ședință a reuniunii guvernatorilor a fost programată pentru data de 28 septembrie între orele 16,00-18,00. Programul delegațiilor a fost însă extrem de încărcat, în dimineața acelei zile vizitându-se Palatul regal și mormântul Eroului Necunoscut și având loc întâlniri cu miniștrii industriei și comerțului (Valer Pop) și finanțelor (Mircea Cancicov). Ziua s-a încheiat cu dineul oficial oferit de Mitiță Constantinescu la Palatul Chrissoveloni (str. Lipscani 16), episod asupra căruia vom reveni.

În cea de-a doua zi, lucrările conferinței s-au desfășurat în două ședințe, dimineața și seara, fiind întrerupte pentru dejunul oferit de ministrul de finanțe la celebrul restaurant Capșa. Dineul ce a urmat la finalul acestei reuniuni a guvernatorilor institutelor de emisiune din cadrul Micii Înțelegeri a fost dat de către Ministerul Industriei și Comerțului la Athenée Palace.

Lucrările conferinței au analizat rezultatele obținute în urma precedentelor întâlniri, apreciate de către cele trei delegații ca fiind încurajatoare. Astfel, fuseseră deblocate creanțele, se intensificaseră turismul și traficul de tranzit și crescuse deverul comercial. A mai fost subliniată, de asemenea, încrederea absolută a cetățenilor celor trei state aliate în monedele lor naționale.

La finalul conferinței a fost adoptată o rezoluție în care se stipula faptul că “Țările Micii Înțelegeri se asociază țărilor care consideră slăbirea restricțiilor la schimburile internaționale și la mișcarea capitalurilor ca mijlocul cel mai eficient pentru a ieși definitiv din criză și pentru a ridica nivelul de viață pentru toate națiunile. Liberul schimb al bogățiilor și al capitalurilor, ca și libertatea tranzacțiilor privitoare la schimb formează scopul eforturilor lor. Țările nu pot să ajungă la acest țel dacă nu respectă în politica lor economică, socială și financiară, regulile normale ale echilibrului raporturilor economice interne și dacă evită de a recurge la măsuri de reglementare, care influențează artificial, într-un sens sau altul, capacitatea de concurență cu străinătatea”⁷⁴.

După încheierea lucrărilor a fost dat un comunicat de presă în care cei trei guvernatori au recunoscut succesul întâlnirii de la București și au exprimat unanim dorința de a continua în același cadru bunele relații reciproce atât în domeniul schimburilor comerciale, cât și în cel al plăților.

Din păcate, această colaborare a încetat sub forma relevantă, o dată cu destrămarea Micii Antante, după invadarea Cehoslovaciei⁷⁵ de către Germania nazistă în anul 1938.

Mitiță Constantinescu a acordat o atenție deosebită organizării la București a celei de-a patra reuniuni a Conferinței guvernatorilor din țările Micii Înțelegeri, documentele aflate în Arhiva BNR fiind edificatoare în acest sens. Pregătirile au început încă din primăvara anului 1937, prin achiziționarea de veselă specială, inscripționată cu monograma băncii, de la celebra firmă de porțelanuri Rosenthal. De asemenea, au fost comandate servicii de cristal de Boemia la firma J.&L.Lobmeyer⁷⁶. Serviciul Secretariat, aflat sub directă coordonare a guvernatorului, a întocmit o listă cu „atențiunile

⁷⁴ “Curentul” din 30 septembrie 1937

⁷⁵ Mitiță Constantinescu a întreținut legături extrem de strânse cu guvernatorul Băncii Naționale a Cehoslovaciei, Karel Engliš; Astfel, lucrarea acestuia, “Economia dirijată” a fost publicată în cadrul colecției Biblioteca monetară, economică și financiară a BNR; la inițiativa sa a fost cedată către banca centrală a Cehoslovaciei o parcelă din terenul pe care BNR îl deținea la Eforie, în vederea construirii unei vile turistice; BNR a donat 100 000 de coroane pentru a fi utilizate în vederea elogierii memoriei fostului președinte al Cehoslovaciei, Thomas Masaryk.

⁷⁶ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 2/1935, f.nr.

băncilor de emisiune față de delegații străini la conferințele guvernatorilor băncilor de emisiune ale Micii Înțelegeri⁷⁷ pentru a se hotărî asupra acestui capitol obligatoriu de protocol.

Guvernatorul BNR a ales personal mai multe albume (din nefericire documentele nu precizează despre ce titluri este vorba) și a comandat Casei Autonome a Monopolurilor mai multe sortimente de țigări. De asemenea, a indicat în mod expres ca toate cheltuielile efectuate de cele două delegații străine să fie suportate de către bancă (cazarea la Athenée Palace, masa privată de la restaurantul Colnade de pe șoseaua Kiseleff etc.)⁷⁸.

O atenție deosebită a fost acordată graficii programului reuniunii și meniurilor recepției oficiale (comandate la Capșa), ambele fiind realizate de pictorul Ary Murnu. De asemenea, Mitiță Constantinescu a dorit și imortalizarea pe peliculă a reuniunii, dar condițiile tehnice în care aceasta s-ar fi putut realiza (fără sonor) l-au nemulțumit, drept pentru care a renunțat la acest proiect⁷⁹. După încheierea reuniunii delegația cehoslovacă a plecat spre Sofia, dar reprezentanții Iugoslaviei au mai rămas pentru două zile în România, timp în care a fost organizată o excursie la Constanța, Eforie și Balçic, vizitându-se, printre altele, silozurile, podul de la Cernavodă (ambele, creații ale lui Anghel Saligny) și castelul reginei Maria.

O dată cu înființarea și organizarea Înțelegerii Balcanice (1934), alianță politică din care făceau parte România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, s-a pus și problema colaborării între băncile centrale ale acestor state, ajungându-se tot la soluția unor reuniuni anuale, ca și în cazul Micii Înțelegeri. Prima reuniune s-a desfășurat la Atena, între 17-19 decembrie 1936, Mitiță Constantinescu conducând delegația română formată din Ion Lapedatu, administrator delegat

⁷⁷ Redăm pe scurt conținutul listei: plata hotelului, vizitarea diverselor obiective turistice și economice, audiențe la conducătorii statelor respective, banchete, mici cadouri pentru membrii delegațiilor, constând în cutii de țigări indigene, prospecte de propagandă turistică, diferite lucrări istorice, reproduceri de icoane (în cazul Iugoslaviei) și vase de cristal de Boemia (în cazul Cehoslovaciei), colecții de fotografii și cupuri din ziare despre respectivele conferințe etc.

⁷⁸ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 2/1937, f. 114.

⁷⁹ *Ibidem*, f.283.

al BNR, Dumitru Iordan, șeful Serviciului Acorduri din cadrul băncii, și Constantin Bălăcescu, din cadrul Serviciului Secretariat.

Problemele dezbătute au fost asemănătoare celor din cadrul reuniunilor guvernatorilor din țările Micii Înțelegeri. De altfel, Ion Lapedatu mărturisește că lucrările au fost conduse de cei care aveau deja practică în acest gen de conferințe, și anume reprezentanții Iugoslaviei și României. Cum se obișnuia, și de această dată a fost organizat un dineu oficial la care “Mitiță Constantinescu a ținut un discurs care a făcut senzație, în care a elogiât cultura clasică elină. În adevăr discursul a fost un cap de operă și pronunțat cu atât elan, încât a mișcat profund pe greci. Cred că rar au auzit grecii sau vor auzi în viitor un asemenea discurs”⁸⁰.

A doua conferință a guvernatorilor din țările Înțelegerii Balcanice a avut loc la Ankara, în noiembrie 1937. Din documentele de arhivă reiese faptul că până în momentul sosirii în capitala turcă delegațiile nu se puseseră de acord asupra ordinii de zi a conferinței. Cert este că pe lângă problemele devenite deja subiecte tradiționale (relațiile comerciale între cele patru state, probleme financiare, circulația monetară etc.), a fost luată în discuție și crearea unei bănci interbalcanice⁸¹.

Din nefericire informațiile noastre despre această conferință sunt destul de laconice. Am putut reconstitui totuși cheltuielile pe care delegația română, formată din patru persoane, le-a efectuat de-a lungul celor 10 zile cât s-a aflat în Turcia. Astfel, au fost cheltuite următoarele sume: 42 853 lei (bilete de călătorie cu trenul și vaporul, taxe de vize, contravaloarea meselor etc.), 3 390 lire turcești (în această sumă a fost inclus și un ajutor de 500 lire turcești oferit de Banca Națională a României Patriarhului Constantinopolului) și 1 700 franci francezi⁸².

În calitatea sa de guvernator al Băncii Naționale a României, Mitiță Constantinescu a dat o egală importanță și dezvoltării relațiilor bilaterale cu instituții similare din străinătate. Astfel, la începutul anului 1937, guvernatorul s-a aflat în vizită în Polonia, aliată

⁸⁰ Ion I. Lapedatu, *op.cit.*, p.248.

⁸¹ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 7/1936, f.33, 37, 38.

⁸² Idem, dosar 4/1925, f.380.

tradițională a României în plan politic și militar. Evenimentul a fost mediatizat pe larg în presa română și în cea polonă. Astfel, *Gazeta Polska*, oficiul guvernului de la Varșovia, remarca pe lângă caracterul de curtoazie al vizitei și faptul că aceasta era “expresia unor necesități economice care impun dezvoltarea contactului dintre băncile de emisiune ale celor două țări. În faza actuală a reglementării devizelor, reglementare introdusă în Polonia după patru ani de la aplicarea ei în România, contactul acesta este nu numai folositor, ci chiar o necesitate a clipei de față”⁸³.

În martie 1937, Mitiță Constantinescu a întreprins un turneu în Belgia, Franța și Germania. La Bruxelles, guvernatorul BNR s-a întâlnit cu omologul său belgian și a avut discuții asupra problemei clearingului dintre cele două țări.

La Paris, Mitiță Constantinescu a fost primit de președintele Franței, Albert Lebrun, și a avut întâlniri cu miniștrii finanțelor și economiei, precum și cu guvernatorul băncii centrale. Problemele discutate la întvederea cu guvernatorul francez erau extrem de importante pentru economia românească. Banca Națională a României avea în acel moment o parte din stocul său de aur lăsată drept gaj servind la acoperirea leului, pentru o datorie de circa 1,1 miliarde lei. Pe baza convenției încheiate cu Franța, dobânda care se plătea era de 4,5 la sută pe an. Scopul principal al vizitei era degajarea acestui stoc de aur și reducerea dobânzii. O problemă spinoasă rezulta și din faptul că între timp în Franța avusese loc o devalorizare a francului, iar datoria contractată de noi nu avea nici o clauză în aur. Din acest motiv, în momentul în care BNR plătise o tranșă de 5 milioane franci, Parisul decontase suma în moneda de dinainte de devalorizare, rezultând o diferență de 30 de procente în defavoarea României⁸⁴.

La Berlin, guvernatorul român a avut întvederi importante, fiind primit de guvernatorul Băncii Germaniei, Hjalmar Schaht, de ministrul economiei naționale, Walther Funk și, ca o dovadă a greutății pe care Reichul o acorda relațiilor cu România, Mitiță Constantinescu a fost primit într-o audiență de mareșalul Göring.

⁸³ Idem, dosar, 7/1936, f.93

⁸⁴ “Argus”, an XXVII, nr. 7186/25 martie 1937.

Vizita în Germania avea dublu scop: reglementarea relațiilor comerciale dintre cele două părți (s-a discutat în special problema petrolului românesc) și fixarea unui plafon de curs pentru moneda germană⁸⁵.

Tratativele cu germanii au avut un rezultat cel puțin satisfăcător din moment ce în raportul întocmit de Serviciul Secretariat al BNR, după reîntoarcerea în țară, se subliniază faptul că cei doi guvernatori, Constantinescu și Schacht, s-au despărțit în termeni extrem de călduroși⁸⁶.

Imediat după întâlnirea de la Berlin, guvernatorul german și-a anunțat intenția de a veni în România. Mitiță Constantinescu a acordat o foarte mare importanță acestei vizite, modificând personal “Anteproiectul de program” al acestui eveniment, document care se regăsește în Arhiva BNR. La recepția care trebuia să aibă loc cu această ocazie urmau să fie invitate aproximativ 150 de persoane, fiind incluși miniștrii, președinții corpurilor legiuitoare, patriarhul, subsecretarii de stat etc.⁸⁷. Vizita, atât de minuțios pregătită de partea română, nu a mai avut însă loc.

Un ultim episod din activitatea de guvernator al lui Mitiță Constantinescu pe care dorim să îl amintim este cel legat de construcția Noului Palat al Băncii Naționale. Clădirea istorică a băncii centrale, construită între 1884-1890, se pare sub directa îndrumare a lui Eugeniu Carada, nu mai corespundea demult din punct de vedere funcțional, din cauza sporirii numărului serviciilor instituției și a operațiunilor pe care acestea le executau. Tocmai de aceea, încă din 1923, Consiliul de administrație aprobase cumpărarea a două clădiri alăturate (fostul Teatru Modern și imobilul Zaharia) și amenajarea lor ca birouri.

Dispersarea serviciilor în patru clădiri distincte (la cele trei anterior menționate se adăuga și palatul Chrissoveloni), chiar dacă acestea erau alăturate, nu putea mulțumi conducerea băncii. Trebuia luată

⁸⁵ *Idem*, nr./24 martie 1937.

⁸⁶ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 4/1925, f.12; în memoriile sale Carol al II-lea susține că Walther Funk nu a făcut o impresie prea bună lui Mitiță Constantinescu, dar, subliniază în același timp că nici germanii nu aveau încredere în guvernatorul BNR (vol.II, p.177).

⁸⁷ *Ibidem*, f.58-60.

în calcul și extinderea tezaurului, ca și sporirea gradului său de siguranță, lucruri imposibil de realizat în vechiul palat din cauza structurilor de rezistență care nu puteau fi înlocuite radical. În aceste condiții, soluția cea mai bună era construirea unui nou sediu care urma să corespundă desfășurării corecte a activității specifice unei bănci centrale.

Deși problema ridicării unei clădiri moderne se punea de mai mult timp, abia în 1938, în timp ce banca era condusă de Mitiță Constantinescu, s-au putut pune de acord interesele urbanistice ale primăriei cu cele ale institutului de emisiune. Pentru construcția noului sediu a fost nevoie să se facă apel la prevederile legii de expropriere pentru utilitate publică, fiind expropriate mai multe construcții și terenuri aflate în zonă. Demolarea clădirilor și săparea fundațiilor au început în anul 1938, dar, din cauza evenimentelor interne și internaționale, construcția a fost finalizată abia în 1950.

Proiectul Noului Palat a fost realizat de arhitectul Radu Dudesu, șeful Serviciului Arhitecturii din cadrul băncii. Așa cum am amintit deja, Mitiță Constantinescu mai colaborase personal cu acesta cu ocazia executării plăcii comemorative a funcționarilor căzuți la datorie în timpul primului război mondial. Mai mult chiar, guvernatorul, impresionat de sediul Băncii Naționale a Bulgariei, în martie 1940 i-a scris omologului său bulgar, rugându-l să îl primească pe arhitectul Radu Dudesu pentru un stagiu de perfecționare a cunoștințelor⁸⁸.

Noul Palat al Băncii Naționale, conceput, așa cum am afirmat, în perioada în care la conducerea instituției se afla Mitiță Constantinescu, reprezenta în acel moment expresia uneia dintre cele mai moderne viziuni asupra construcțiilor cu destinație bancară. Clădirea a devenit în timp un monument arhitectonic de referință al Bucureștiului și unul dintre reperele fundamentale ale arhitecturii românești pentru orientările stilistice ale epocii.

⁸⁸ Idem, dosar 7/1938, f.132.

V. Activitatea ministerială a lui Mitiță Constantinescu

În primul capitol al studiului nostru, dedicat reperelor biografice, am amintit, într-o succesiune cronologică, despre diferitele funcții ministeriale pe care Mitiță Constantinescu le-a îndeplinit. Nu putem însă trece așa de ușor peste această latură atât de importantă a activității profesionale, cu atât mai mult cu cât perioada în care a îndeplinit funcțiile de ministru al industriei și comerțului, al economiei naționale, al finanțelor coincide cu anii în care economia românească interbelică a cunoscut nivelul de vârf.

Mitiță Constantinescu a fost numit la 30 martie 1938 ministru al industriei și comerțului, în cel de-al doilea guvern condus de patriarhul Miron Cristea. Era începutul regimului de autoritate monarhică, instituționalizat prin Constituția din 27 februarie 1938. Pentru ca omul său de încredere, Mitiță Constantinescu, să poată fi numit ministru și să continue să ocupe și fotoliul de guvernator al Băncii Naționale a României, Carol al II-lea a dat, la 31 martie 1938, un Decret-lege prin care se prevedea faptul că „între funcțiunea de ministru titular la un departament economic și cea de guvernator al Băncii Naționale a României nu este incompatibilitate”⁸⁹. Astfel era rezolvată și incompatibilitatea stipulată de art. 60 din Statutele BNR publicate în Monitorul Oficial 127 din 5 iunie 1935, unde era menționat clar faptul că „guvernatorul, nu poate să fie, cât timp va dura funcțiunea sa, membru al Corpurilor Legiuitoare, nici să îndeplinească vreo funcțiune administrativă, nici să facă parte din administrațiunea vreunei alte bănci sau societăți, nici să exercite vreun comerț sau vreo profesiune liberă”⁹⁰.

Mitiță Constantinescu l-a înlocuit în funcția de ministru pe Constantin Argetoianu, cel care în memoriile sale îi face un portret nu prea măgulitor, dar care, cu ocazia instalării în fotoliul ministerial își încheia discursul astfel: „Îți urez noroc, căci minte ai!”⁹¹.

⁸⁹ Constantin Hamangiu, *Codul general al României*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1938, vol. XXVI, partea I, p. 372.

⁹⁰ *Banca Națională a României. Statute. Publicate în Monitorul Oficial Nr. 127 din 5 iunie 1935*, București, Editura Curierul Judiciar, 1935, p.16.

⁹¹ „Argus”, an XXVII, nr.7492/2 aprilie 1938.

Încă de la începutul activității sale ministeriale, Constantinescu a ținut să sublinieze faptul că, deținând două dintre cele mai importante funcții economice din viața unui stat, va încerca să sincronizeze eforturile depuse în vederea propășirii economice a României, într-o perioadă în care climatul economic mondial devenea tot mai complicat.

La 8 aprilie 1938 a luat ființă Ministerul Economiei Naționale, în urma restructurării Ministerului Industriei și Comerțului, care avea sarcina de a realiza coordonarea, îndrumarea și încurajarea dezvoltării forțelor de producție, distribuirea producției prin comerțul intern, orientarea și supravegherea importului, încurajarea exportului în concordanță cu interesele generale, întocmirea legilor economice din domeniul industrial, comercial și bancar. De asemenea, în seama nou înființatului minister treceau și atribuțiile referitoare la cooperatie care ținuseră până atunci de Ministerul Agriculturii și Domeniilor⁹².

Domeniul față de care noul ministru al economiei naționale a arătat un interes imediat a fost exportul. Pentru a examina măsurile preconizate în acest sector, delegația economică a guvernului s-a întrunit la 16 aprilie 1938 și a aprobat toate inițiativele lui Mitiță Constantinescu. Ministrul era preocupat de găsirea celor mai bune metode pentru cucerirea piețelor străine, mai ales pentru produsele reprezentative ale industriei românești: petrol, animale și produse animaliere, produse forestiere etc. În acest sens, se acordau prime economice pentru încurajarea exportului și, mai mult decât atât, cotele de devaluație libere rezultate din exportul de petrol, care până atunci erau încasate de stat, treceau de acum în conturile societăților producătoare⁹³.

Proaspătul ministru declara că „politica țării trebuie să fie nu exportul materiei prime, ci exportul tuturor fabricatelor, a maximumului de produse fabricate, ce putem obține din materia primă, prin industria națională. Așadar, acolo unde avem această industrie trebuie să o încurajăm ca ea să-și dezvolte activitatea și să realizeze maximum de produse derivate, manufacturate, fabricate,

⁹² Vezi *Decret-Lege pentru înființarea Ministerului Economiei Naționale din 8 aprilie 1938* în Constantin Hamangiu, *op.cit.*, p.474-478.

⁹³ „Argus”, an XXVII, nr. 7505/17 aprilie 1938.

de valoarea cea mai mare. Unde nu avem această industrie, ea trebuie creată printr-un plan bine stabilit și metodic, perseverent urmărit în executarea lui, cu mijloacele și creditele ieftine necesare pentru a realiza, din materiile prime atât de importante ce avem, maximum de produs, deci de venit național”⁹⁴. Iată o condiție necesară și în actualul context al economiei românești.

Mițiță Constantinescu a încercat, așa cum se întâmplase și în cazul Băncii Naționale, să facă funcțional un sistem de propagandă pentru produsele noastre de export. În acest sens, dorea o mai largă colaborare cu atașatii comerciali ai României de pe lângă legațiile noastre din diversele capitale ale lumii. El declara, în iulie 1938, că „nu concep atașat comercial fără de geantă în mână, geantă în care să se găsească mostre din principalele noastre produse de export”⁹⁵.

La fel cum a procedat în cadrul Băncii Naționale, Mițiță Constantinescu a înființat și la Ministerul Economiei Naționale mai multe comisii pentru studierea problemei exportului. Una dintre cele mai importante comisii, cea pentru exportul cerealelor, și-a început activitatea la 3 mai 1938 sub directa îndrumare a ministrului. Prima măsură luată de acest organism a fost fixarea unei prime de export, pentru perioada 10 mai-10 iunie 1938, de 500 lei la fiecare vagon de 10 tone de grâu pentru export, precum și a unei prime de 660 lei pentru fiecare vagon de 10 tone de făină exportată.

Ministrul economiei naționale dorea ca structura exportului românesc, în care cerealele ocupau o pondere de 60 la sută, să fie schimbată în favoarea produselor industriale, care încorporau muncă mai calificată, fiind în consecință mai valoroase. Această reorientare era impusă și de realitățile pieței mondiale a cerealelor, invadată de produse americane și sovietice, mai ieftine și mai bune calitativ decât cele care proveneau din agricultura românească.

Pentru a încuraja totuși exportul de grâu, la 9 iulie 1938, guvernul, la inițiativa lui Mițiță Constantinescu, a adoptat o hotărâre prin care, pentru fiecare vagon de grâu exportat, statul oferea o primă de 10 000 lei. În acel moment exista o cantitate de 150 mii de vagoane de grâu disponibil pentru export. Ministrul dorea ca prin

⁹⁴ Idem, nr. 7516/4 mai 1938.

⁹⁵ Idem, nr. 7577/17 iulie 1938.

această primă „pe de-o parte agricultorii să fie satisfăcător remunerați, iar pe de altă parte ca majoritatea grâului pentru export să fie îndrumat spre țări cu devize libere, satisfăcându-se astfel nevoile de devize”⁹⁶.

Tot în vederea încurajării schimburilor comerciale, Mitiță Constantinescu a fost principalul promotor al înființării mai multor camere mixte de comerț, printre partenerii noștri numărându-se în această perioadă Statele Unite ale Americii, Bulgaria și Iugoslavia. Preocupat de promovarea produselor economiei românești destinate exportului, ministrul încuraja participarea românească la târgurile internaționale de mostre, la unele dintre ele participând personal. Mai mult chiar, preconiza înființarea unui astfel de târg la București, numind, în iulie 1938, o comisie pentru studierea acestei probleme.

O altă măsură pe care Mitiță Constantinescu a luat-o ca ministru al economiei naționale, și care a fost primită extrem de favorabil la momentul respectiv, a fost cea de înființare a unui Oficiu pentru asistența și ajutorarea comercianților și industriașilor săraci, precum și a familiilor acestora. Prima acțiune a acestui oficiu a avut loc la 18 decembrie 1938, Mitiță Constantinescu împărțind personal, în cadrul unei ceremonii, ajutoare în bani (4 milioane lei), alimente și îmbrăcăminte.⁹⁷

La aproape un an de la înființarea Ministerului Economiei Naționale, Mitiță Constantinescu a venit cu câteva propuneri pentru reorganizarea activității acestuia. Avea în vedere înființarea unor noi direcții a căror existență se dovedise necesară: direcția creditului (importanța acordării de credite fusese subliniată de ministrul și guvernatorul Mitiță Constantinescu în nenumărate rânduri, așa cum am văzut; prin constituirea acestei direcții dorea să aibă o viziune unitară asupra acordării creditelor pentru industrie și comerț), direcția încurajării producției industriale (pe lângă activitatea care reiese chiar din titulatura sa, acest departament mai avea ca sarcină coordonarea formării profesionale a personalului tehnic inferior din întreprinderile industriale – crearea unei forțe de muncă specializate a fost o constantă mai ales a industriei

⁹⁶ Idem, nr.7571/10 iulie 1938.

⁹⁷ Idem, nr.7711/21 decembrie 1938.

românești în perioada interbelică) și direcția organizațiilor profesionale ale comerțului, industriei și meșteșugarilor.⁹⁸

Mitiță Constantinescu nu a mai avut timpul necesar să coordoneze Ministerul Economiei Naționale în noua sa organizare, de la 1 februarie 1939 fiind numit ministru al finanțelor în cel de-al treilea cabinet condus de patriarhul Miron Cristea, iar după moartea acestuia, de Armand Călinescu.

Imediat după instalarea sa în fotoliul ministerial al finanțelor, Mitiță Constantinescu declara că principalele obiective pe care le avea în vedere erau găsirea și păstrarea unui echilibru bugetar, instaurarea echității fiscale, apărarea monedei naționale, „însuflețirea capitalurilor și dezvoltarea producției, respectarea angajamentelor de plată ale statului, interne și externe”⁹⁹. Intențiile erau dintre cele mai laudabile, dar aplicarea lor în practică era extrem de dificilă, mai ales în contextul internațional al momentului, care impunea eforturi bugetare uriașe în scopul realizării înzestrării armatei.

Noul ministru de finanțe a insistat și în zilele următoare numirii sale asupra unuia dintre cele mai importante scopuri ale sale, și anume apărarea monedei naționale față de „orice alterări inflaționiste sau devaluări” pe care le considera „cu totul nesănătoase”¹⁰⁰. Populația a manifestat însă uneori o ușoară neîncredere în soliditatea monedei naționale și de aceea Mitiță Constantinescu s-a simțit dator să combată orice speculație referitoare la această problemă. Astfel, la 6 noiembrie 1939 Ministerul de Finanțe a emis un comunicat prin care infirma oficial zvonurile conform cărora urmau să se înființeze impozite noi, să se reducă salariile și pensiile sau, și mai grav, să se devalorizeze leul¹⁰¹. O altă intervenție a ministerului a avut loc la 31 ianuarie 1940 când au fost risipite temerile în legătură cu ștampilarea monedei naționale (în fapt, tot o devalorizare)¹⁰².

⁹⁸ Idem, nr.7712/ 22 decembrie 1938.

⁹⁹ Idem, an XXVIII, nr.7749/ 9 februarie 1939.

¹⁰⁰ Idem, nr.7752/12 februarie 1939.

¹⁰¹ Idem, nr.7974/6 noiembrie 1939.

¹⁰² Idem, an XXIX, nr.8042/31 ianuarie 1940.

Desigur că nu vom putea reflecta în această lucrare toate măsurile pe care Mitiță Constantinescu le-a luat în perioada în care a condus Ministerul de Finanțe și tocmai de aceea am selectat câteva dintre acestea, pe care le-am considerat a avea o importanță sporită. Una dintre ele este legată de reorganizarea Casei de Depuneri și Consemnațiuni. Înființată în 1864, această instituție de credit era una dintre cele mai importante în cadrul economiei românești, dar ministrul de finanțe a considerat că legea sa de organizare, care suferise puține modificări de-a lungul timpului, nu mai corespundea realităților anului 1939. Tocmai de aceea, în luna noiembrie a aceluiași an a fost emis un decret-lege privind reorganizarea instituției, act normativ asupra căruia Mitiță Constantinescu și-a pus din plin amprenta. În noua organizare se punea accentul pe asigurarea depozitelor și sporirea controlului, fiind acordate și numeroase facilități celor care doreau să apeleze la serviciile Casei de Depuneri și Consemnațiuni: scutirea de timbru a cererilor de depuneri, scutirea de orice impozite a dobânzilor până la suma de 20 000 lei (astfel, micii deponenți erau scutiți de impozitul pe dobândă), reglementarea înființării popririlor, a cesiunilor și a notificărilor etc.¹⁰³.

O altă măsură importantă luată de Mitiță Constantinescu în timpul mandatului său la Ministerul de Finanțe a fost emiterea bonurilor pentru înzestrarea armatei. Echiparea armatei române era una dintre cele mai grave probleme la care trebuia să facă față factorii politici de la București, în condițiile în care perspectiva intrării României în război era tot mai apropiată. De-a lungul întregii perioade interbelice această problemă fusese ridicată în atenția guvernelor, dar de fiecare dată au existat alte priorități. Nu putem trece însă cu vederea și afacerile, de cele mai multe ori necinstite, care au fost făcute pe seama dotării armatei române. În 1939 însă, situația era cu mult mai gravă decât până atunci și tocmai de aceea s-a ajuns chiar la crearea unui minister al înzestrării. Fondurile erau însă puține, iar bugetul statului nu le putea acoperi în totalitate.

În memoriile sale, regele Carol al II-lea face dese referiri la discuțiile pe care le-a avut cu Mitiță Constantinescu pe această temă. Ambii erau conștienți că era necesar un efort financiar care depășea

¹⁰³ Idem, an XXVIII, nr. 7970/2 noiembrie 1939.

resursele statului, chiar dacă, în aceleași memorii, suveranul subliniază în nenumărate rânduri că situația bugetară era nesperat de bună (pentru exercițiul 1939/1940 înregistrându-se chiar un excedent de 2 miliarde lei)¹⁰⁴. Conform aceleiași surse însă, necesarul pentru înzestrare era de 6 miliarde lei. Pentru acoperirea acestei sume, soluția a fost lansarea unui împrumut public, denumit „Împrumutul înzestrării”. Presa vremii atestă faptul că populația a răspuns cu entuziasm acestei inițiative, dar cu toate acestea nu s-a reușit dotarea armatei române la un nivel corespunzător, astfel că la izbucnirea celui de-al doilea război mondial și mai ales în vara anului 1940, România nu a putut face față pericolelor externe și desfășurărilor de forțe de pe arena internațională.

Pentru a reuși o mai bună colectare a veniturilor la bugetul statului, Mitiță Constantinescu a inițiat și o lege de amnistie fiscală, prin care erau prelungite termenele de plată a impozitelor și, totodată, contribuabilii contravenienți erau iertați de datorii. Mai mult chiar, la 29 noiembrie 1929 s-a venit în completarea acestei legi, fiind scutite de plata impozitelor și taxelor actele și faptele juridice, automobilele și cifra de afaceri¹⁰⁵.

Așa cum se întâmplase și în cazul Băncii Naționale, Mitiță Constantinescu a fost interesat și de pregătirea profesională a funcționarilor pe care îi conducea în calitate de ministru de finanțe. Astfel, la 1 februarie 1940 a luat ființă Școala de perfecționare fiscală de pe lângă Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale. Motivația înființării acestei școli a fost dată de Mitiță Constantinescu în discursul de inaugurare: „E momentul să facem o îndoită operă de complectare a cunoștințelor profesionale ale organelor fiscale și de satisfacere a reacțiunilor care se ridicau din rândurile contribuabililor. Scopul pentru care sunteți convocați la această sesiune de complectare a cunoștințelor dumneavoastră e că organelor noastre aducându-li-se învinuirea că nu ar fi la înălțimea cunoștințelor necesare, prefer să se desăvârșească tehnica fiecăruia dintre dumneavoastră decât să vă înlocuiesc”¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Carol al II-lea, *op.cit.*, vol. II., p.118.

¹⁰⁵ „Argus”, an XXVIII, nr. 7994/30 noiembrie 1939.

¹⁰⁶ Idem, an XXIX, nr. 8046/4 februarie 1940.

Mitiță Constantinescu a depus, de asemenea, o muncă susținută pentru elaborarea bugetului anului 1940. Pentru prima dată bugetul trebuia votat și de Senat, ceea ce părea să facă mult mai dificilă misiunea ministrului de finanțe. Parlamentul a aprobat însă fără nici un fel de rețineri proiectul care i s-a prezentat în luna martie 1940.

Ca ministru de finanțe, Mitiță Constantinescu a întreprins mai multe călătorii în străinătate. Vom insista acum doar asupra a două dintre ele. În anul 1939, a vizitat Italia, prilej cu care a fost primit de regele Victor Emanuel al III-lea, Papa, Benito Mussolini și de Gaetano Ciano, ministrul de externe.

Vizita a fost amplu reflectată de presa italiană, interesul fiind absolut firesc în condițiile în care se încerca atragerea României de partea Axei. La rândul său, ministrul român a încercat să identifice modalitățile prin care comerțul dintre cele două părți putea fi intensificat, în condițiile în care piața italiană putea fi un debușeu important pentru produsele economiei noastre, cu atât mai mult cu cât exportul românesc întâmpinase unele greutăți din cauza dificultăților existente în reglementarea plăților¹⁰⁷.

În februarie 1940 a vizitat Bulgaria, ca răspuns la vizita pe care omologul său bulgar o efectuase cu un an înainte. Presa română și bulgară au acordat spații ample acestui eveniment, demnitarul român având întreveneri la cel mai înalt nivel. Oficial, scopul vizitei era legat de strângerea relațiilor economice dintre cele două părți. Memoriile regelui Carol al II-lea ne dezvăluie însă un adevăr mult mai dureros. În întrevenera pe care suveranul a avut-o cu primul-ministru, Gheorghe Tătărescu, și cu ministrul de externe, Grigore Gafencu, s-au stabilit coordonatele pe care Mitiță Constantinescu trebuia să le urmeze: „Nu trebuie să promită nimica din punct de vedere teritorial, nici să închidă porțile, zicând că el este ministru economic și că aceste chestiuni de politică externă nu sunt de resortul său”¹⁰⁸.

La întoarcerea din sudul Dunării, Mitiță Constantinescu i-a făcut un raport regelui, din care a rezultat că a fost impresionat de

¹⁰⁷ Arhiva BNR, fond Secretariat, dosar 4/1925, f.263.

¹⁰⁸ Carol al II-lea, *op. cit.*, vol.II, p.105.

primirea care i se făcuse. Nu sesizase însă nici un pericol politic, dar nu era prima oară când se înșela din acest punct de vedere, așa cum aceleași memorii ne mai destăinuie. Astfel, după ce participase, în mai 1935, la Basel la o reuniune a Băncii Reglementelor Internaționale, el îi mărturisea suveranului impresia pe care și-o făcuse despre acțiunile Germaniei care „blufează într-un mod îngrozitor și nu este pregătită deloc, n-are armament așa cum pretinde, îi lipsește chiar echipamentul și lovitura dată în Cehoslovacia a fost, mai ales, făcută pentru a dobândi tot materialul de război de care avea mare nevoie”¹⁰⁹.

¹⁰⁹ *Ibidem*, vol.I, p.355.

VI. Personalitatea lui Mitiță Constantinescu

Neîndoielnic, Mitiță Constantinescu a fost o personalitate proeminentă a vieții publice românești dintre cele două războaie mondiale.

Vin să ateste această calitate: activitatea neobosită desfășurată, inițiativele și îndrumările sale, lucrările scrise sau coordonate de el, demnitățile deținute.

Vreme de aproape 20 de ani (1922-1940), Mitiță Constantinescu a fost, în repetate rânduri, secretar general de minister, deputat, subsecretar de stat, ministru, guvernator al băncii centrale.

Putem spune cu îndreptățit temei că aceste demnități publice nu le-a deținut decât în al doilea rând ca politician (membru marcant al PNL și al FRN), iar în primul rând ca tehnician (azi, tehnocrat), ca persoană competentă în probleme economice, financiar-bancare și de drept.

Meritele și realizările sale profesionale au fost recunoscute atât în epocă, este drept, mai puțin, dar mai ales la o bună distanță de timp după dispariția sa prematură, petrecută în vremuri apăsătoare.

Savantul monetarist Costin C. Kirițescu (1908-2002), care în tinerețea sa profesională i-a fost colaborator apropiat guvernatorului Mitiță Constantinescu la Banca Națională, afirmă fără rezerve că acesta „era un excelent conducător, la înălțimea sarcinilor impuse de împrejurările, uneori dramatice, ale perioadei istorice pe care o traversam”¹¹⁰.

Tot aici, dar și într-o altă lucrare, profesorul C. Kirițescu vorbește despre patriotul Mitiță Constantinescu. Aflat împreună cu guvernatorul în delegație la Viena, tocmai în zilele din august 1940 ale durerosului Dictat prin care României i se răpea Ardealul de Nord, tânărul colaborator rămâne impresionat că:

„La aflarea verdictului, lui Mitiță Constantinescu i-au dat lacrimile și a luat hotărârea să ne strângem în grabă lucrurile și să ne întoarcem imediat

¹¹⁰ Costin C. Kirițescu, *Conducător la ceas de cumpănă: Mitiță Constantinescu*, în „Magazin istoric”, an XXXI nr.4(361)/aprilie 1997, p.27.

în țară. Au fost uitate repede invitațiile la târg, precum și alte misiuni pentru care veniserăm la Viena”¹¹¹.

Costin Kirițescu continuă:

„Cedarea Transilvaniei de Nord urma celorlalte amputări teritoriale la care fusese supusă România în 1940: Basarabia, Bucovina, ținutul Herței, toate însumând o treime din teritoriul țării noastre. Evenimentele s-au răsfrânt dramatic asupra țării dar și a vieții oamenilor. Nu trecuse prea multă vreme de la drama amputării teritoriale a României și îmi amintesc că Mitiță Constantinescu și-a manifestat intenția de a se retrage din viața publică”¹¹².

Ceea ce a și făcut, dându-și demisia din funcția de guvernator al Băncii Naționale în septembrie 1940.

Chiar dacă nu a mai deținut funcții publice importante, el a rămas același democrat și același radical antihitlerist; în mai 1941, Mitiță Constantinescu declara:

„Noi continuăm să ne lăsăm amăgiți de germani. Guvernanții noștri încearcă să ne convingă de faptul că Hitler ne va ajuta în curând să recăpătăm Basarabia. Cei care cred asta sunt niște imbecili, iar cei care o proclamă pot fi considerați niște idioți. Führer-ul lasă să se vadă clar, în ultimele sale discursuri, că prietenii săi adevărați sunt Ungaria și Bulgaria. În consecință, ne putem aștepta să pierdem mai degrabă restul Transilvaniei decât să recâștigăm Basarabia”¹¹³.

Deși, mai înainte (1935) rival al lui Mitiță Constantinescu pentru numirea în postul de guvernator al BNR, marele economist Victor Slăvescu colaborează fructuos cu acesta și consemnează în martie 1939: „Lucrez cu Mitiță Constantinescu la buget. Discuție câteodată furtunoasă, dar finalmente destul de concludentă în legătură cu fixarea bugetului Armamentului. L-am găsit obosit, nervos și preocupat de marile probleme financiare, mai ales acum, când trebuie

¹¹¹ Costin C. Kirițescu, *Lumea în care și-a croit drumul Banca Națională a României*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p.241.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ René de Weck, *op.cit.*, p.72.

să facă față și unor cheltuieli extraordinare, în legătură cu mobilizarea armatei”¹¹⁴.

Peste ani, aprecierea gândirii economice și a activității lui Mitiță Constantinescu s-a făcut preponderent din perspectiva doctrinei sale de industrializare a României, expusă în masiva sa lucrare „Politică economică aplicată” (1943, 3 volume, circa 1 200 de pagini), precum și în alte lucrări pregătitoare, inițiate și coordonate de el (privitoare la Materiile prime, Comerțul exterior, Creditul).

Abordând problema industrializării țării, profesorul de doctrine economice Mihai Todosia face o amplă analiză a gândirii economice industrialiste a lui Mitiță Constantinescu, arătând între altele:

„Negreșit că rolul principal în procesul industrializării țării noastre trebuia să-l joace piața internă. Dar aceasta nu înseamnă că nu trebuie să se aibă în vedere și piața externă. Această idee a fost amplu dezvoltată de către Mitiță Constantinescu în lucrarea sa „Politică economică aplicată”. Mitiță Constantinescu a respins părerea acelor economiști care negau posibilitatea industrializării țării datorită insuficienței pieței interne și a lipsei de piață externă. El a arătat în mod just că în primul rând trebuie avut în vedere debușeul intern atunci când se socotește rentabilitatea unei industrii nou create, mai ales că acest debușeu are perspective de mărire la noi în țară. În același timp el a atras atenția că nu trebuie să fie unicul criteriu, consumul intern, în orientarea politicii de industrializare, ci trebuie de avut în vedere și piața externă, unde va putea să pătrundă și industria românească, datorită condițiilor avantajoase de care dispune”¹¹⁵.

Alți autori, încadrându-l pe Mitiță Constantinescu în curentul de gândire economică neoliberală, afirmă că el „elaborează o adevărată teorie a complexului național industrial, acesta fiind format dintr-o industrie cu multe ramuri, bazate pe materii prime minerale, vegetale și animale existente în țară și chiar pe unele materii prime de import”¹¹⁶.

¹¹⁴ Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, București, Editura Enciclopedică, 1996, vol.II, p.369.

¹¹⁵ Mihai Todosia, *Doctrină economice contemporane*, Iași, Editura Junimea, 1978, p.256.

¹¹⁶ Ivanciu Nicolae-Văleanu, Vasile Ioța, *Curentul neoliberal în gândirea economică*, în *Doctrină economice contemporane*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p.153.

Economistul academician N.N. Constantinescu acorda o înaltă apreciere gândirii economice, teoretice și practice a lui Mitiță Constantinescu, spunând:

«Energic, foarte bine documentat și cu o viziune largă s-a manifestat Mitiță Constantinescu, care nu numai că va susține ideea industrializării, dar va și afirma cu tărie teza potrivit căreia România trebuie să devină „o țară de complex industrial” deoarece dispunea de „cele mai multe din tradițiile și necesitățile înfăptuirii unui vast, organic și eficient plan de producție și industrializare națională” [...] Mitiță Constantinescu va mai prezenta, în mod detaliat, și un mecanism economic instituționalizat, bazat pe o programare corelată și diriguată de stat»¹¹⁷.

Așa cum se afirmă în unele surse scrise, omul, economistul sau demnitarul Mitiță Constantinescu va fi comis și unele erori de orientare sau de obediență, dar ele merită o judecată mai documentată și mai complexă pentru a se ajunge la o concluzie clară și corectă.

Pe linia scăderilor lui Mitiță Constantinescu, reputatul economist și profesor interbelic Ion Răducanu îl numește pe guvernatorul BNR, „un nefast favorit al lui Carol al II-lea, căruia îi înlesnea trimiterea peste hotare a averii sale imense”¹¹⁸.

Se pare că această apreciere dură conține un sâmbure de adevăr, confirmat de o analiză rece (de documente și cifre) făcută de profesorul economist Costin Murgescu în cartea sa „Casa Regală și afacerile cu devize, 1935-1940”¹¹⁹. Într-adevăr, din această analiză reiese că o răspundere, nu mică, pentru transferul ilegal de devize în străinătate în favoarea regelui Carol al II-lea revine Băncii Naționale și guvernatorului său din acea perioadă, Mitiță Constantinescu.

Literatura memorialistică ne-a lăsat numeroase mărturii despre omul Mitiță Constantinescu, dar aprecierile la adresa lui sunt de

¹¹⁷ N.N. Constantinescu, *Istoria gândirii economice românești. Studii*, București, Editura Economică, 1999, p.81-82.

¹¹⁸ Ion Răducanu, *Din amintirile unui septuagenar*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p.178.

¹¹⁹ Costin Murgescu, *Casa Regală și afacerile cu devize*, București, Editura Academiei, 1970.

cele mai multe ori total opuse. Autorii¹²⁰ care, în general prin natura profesiei au avut contact direct cu demnitarul Mitiță Constantinescu, au numai cuvinte de laudă la adresa acestuia, chiar dacă inițial, cum s-a întâmplat și în cazul lui Costin C. Kirițescu, impresia era mai mult negativă. Există și reversul medaliei (Ion Răducanu și mai ales Constantin Argetoianu), guvernatorul BNR fiind considerat un monument de oportunism și servilism¹²¹.

În lumina adevărului istoric, nu putem să nu vorbim și despre reorientarea (unii au numit-o „reciclare”) politică a lui Mitiță Constantinescu, în baza unor fapte și atitudini mai mult sau mai puțin relevante, dar reale: transformarea – la inițiativa lui Mitiță Constantinescu – a Uniunii Patrioților în Partidul Național Popular, al cărui președinte devine (în 1946); o reverență prosovietică cam pripită (4 cărți despre URSS publicate în nici doi ani, 1944-1945, președinte al Consiliului de administrație al Editurii „Cartea Rusă”, vicepreședinte A.R.L.U.S.).

Dincolo de toate acestea, Mitiță Constantinescu rămâne un economist român important, o personalitate marcantă pentru România în perioada în care și-a desfășurat activitatea.

Credem că doar suprafața academică și/sau universitară i-au lipsit pentru a putea fi așezat în compania marilor economiști români interbelici: Madgearu, Slăvescu, Manoilescu. A avut toate calitățile profesionale și intelectuale așa cum reiese și din spusele lui Ion Lapedatu, colaborator al său și viitor guvernator al BNR: «În 1938 am participat, tot cu Mitiță Constantinescu, la Adunarea Generală a Băncii Reglementelor de la Basel. [...] A fost desigur interesantă și instructivă și această Adunare Generală. Lucrările ei au fost mai mult formalități, afară doar de discursurile care s-au rostit acolo. Pentru adunarea generală a fost destinat să vorbească Mitiță

¹²⁰ Ne referim în primul rând la Costin C. Kirițescu și Ion Lapedatu, dar și la regele Carol al II-lea, care a colaborat direct cu Mitiță Constantinescu. De altfel, într-o însemnare din 8 decembrie 1940, regele, aflat în exil, deplângea presupusa asasinare de către legionari a fostului său ministru și îi aducea un adevărat elogiu.

¹²¹ Precizăm că Ion Răducanu și-a scris memoriile mult mai târziu față de desfășurarea evenimentelor, privindu-le din perspectiva istoriei, iar condeiul ascuțit al lui Argetoianu a făcut “victime” în rândurile majorității clasei politice românești.

Constantinescu și Imrédi Béla, președintele Băncii Naționale Ungare. Mitiță Constantinescu a ținut un discurs foarte frumos în limba franceză, care a făcut tuturor cea mai bună impresie. Rostit cu avânt și cu elan, atât de mult a impresionat pe președintele Bancii Franței, că acesta s-a apropiat de mine și mi-a spus: „Mitiță Constantinescu ar fi bun de orator în Parlamentul de la Paris”»¹²².

Probabil cea mai nimerită încheiere ar putea fi aceasta: „La 20 septembrie 1946, la București, a încetat din viață un om de valoare, dăruit din tot sufletul cauzei poporului din care s-a născut”¹²³.

La moartea sa, ziarul „Argus” a publicat un articol în care se afirma în final: „Cu Mitiță Constantinescu dispărea un realizator viguros pe variate domenii ale interesului public, un economist de originală factură, un om de aleasă cultură și unul dintre rarii slujitori pe neprețuitul altar al prieteniei”¹²⁴.

¹²² Ion I. Lapedatu, *op.cit.*, p.248.

¹²³ N.N. Constantinescu, *Mitiță Constantinescu*, în „Economistul” din 21 august 2000.

¹²⁴ „Argus”, an XXXV, nr. 9963/22 septembrie 1946.

**Lista decorațiilor, românești și străine, primite
de Mitiță Constantinescu**

I. Decorații românești

Ordinul Steaua României cu spade și panglică de Virtutea militară,
în rang de cavaler

Medalia Meritul Cultural pentru Străjerie în rang de cavaler, clasa I

Ordinul Pentru Marină

Ordinul Carol al II-lea

Ordinul Aeronautica, clasa a III-a

Crucea Meritul Sanitar de pace (1918)

Medalia Trecerea Dunării (1913)

Crucea comemorativă de război (1916-1919) cu baretele Carpați,
București și Dobrogea

Medalia Victoria de război (1916-1918)

Medalia Centenar Carol I (1839-1939)

Ordinul Steaua României – Mare Cruce

Ordinul Coroana României – Mare Cruce

Medalia Virtutea Militară cu spade

Ordinul Pentru Merit (Crucea cu spini)

2. Decorații străine

Leul Alb – Mare Cruce (Cehoslovacia)

Phoenix – Mare Cruce (Grecia)

St. Jean de Jerusalem – Mare Cruce (Anglia)

Legiunea de Onoare – Mare Ofițer (Franța)

Coroana Italiei – Cavaler Mare Cruce (Italia)

Ordinul Cedrilor – Mare Ofițer (Liban)

Orange Nassau – Mare Curce (Olanda)

Polonia Restituta – Mare Cruce (Polonia)

Sf. Alexandru – clasa I (Bulgaria)

Crucea Fronturilor și Spitalelor (Spania)

Sursa: Arhiva BNR, fond Personal, dosar Mitiță Constantinescu,
f. 101, 103

**Lucrări editate în cadrul colecției ”Biblioteca monetară,
economică și financiară” a Băncii Naționale a României**

Seria I Realitățile economiei românești

1. ***, *Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în
România*

Vol.1, *Creditul pentru agricultori. Creditul pentru meșteșugari*,
București, Editura Cartea Românească, 1938.

Vol. 2, *Creditul aurifer și metalifer. Creditele funcționarilor
publici. Asigurarea depunerilor în bănci*, București,
Editura Cartea Românească, 1938.

2. ***, *Contribuțiuni la studiul materiilor prime în România.*

Vol. 1, *Problema lemnului. Valorificarea chimică a lemnului*,
București, Editura Tiparul Românesc, 1939.

Vol. 2, *Petrolul. Coloranții. Cauciucul. Masele plastice și
rășinile naturale*, București, Editura Tiparul Românesc,
1939.

Vol. 3, partea I, *Antimoniul. Cuprul. Magneziul. Mercurul*,
București, Editura Tiparul Românesc, 1940.

Vol. 4, partea I, *Raportul general al Comisiunii I privitor
la metalele feroase*, București, Editura Scrisul Românesc,
1941.

Vol. 4, partea a II-a, *Cromul, Manganul, Nichelul*,
București, Editura Tiparul Românesc, 1941.

Vol. 5, *Bumbac. Lână. Mătase naturală. Fibre textile
sintetice*, București, Editura Tiparul Românesc, 1940.

3. ***, *Comerțul exterior al României 1928-1937.*

Vol. 1, partea I, *Considerațiuni generale privitoare la comerțul exterior al României*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 1, partea a II-a, *Importul și exportul. Date generale*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 2, *Importul. Regnul animal*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 3, *Importul. Regnul animal*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 4, *Importul. Regnul animal*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 5, *Importul. Regnul vegetal*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Vol. 6, *Importul. Regnul vegetal*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol. 7, *Importul. Regnul vegetal*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol. 8, *Importul. Regnul mineral. Articolele vamale 623-859*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol. 9, *Importul. Regnul mineral. Articolele vamale 860-1027*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol. 10, *Importul. Regnul mineral, Articolele vamale 1028-1221*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol.11, *Importul. Regnul mineral, Articolele vamale 1222-1323*, București, Editura Cartea Românească, 1940.

Vol.12, *Importul. Regnul mineral. Articolele vamale 1324-1488*, București, Editura Cartea Românească, 1941.

Vol.13, *Importul. Regnul mineral. Articolele vamale 1489-1516*, București, Editura Cartea Românească, 1942.

4. ***, *Le commerce extérieur de la Roumanie 1928-1937. Importations et exportations. Données générales*, București, Editura Cartea Românească, 1939.
5. G.C. Marinescu, *Banca Națională a României. Legi. Statute. Dispozițiuni monetare, convențiuni financiare etc.*, București, Editura Cartea Românească, 1939.
6. C.I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale*¹²⁵.

Vol. 2, partea a II-a, *Acte și documente. Primul volum de anexe*, București, Editura Tiparul Românesc, 1939.

Vol. 2, partea a II-a, *Acte și documente, Al doilea volum de anexe*, București, Editura Tiparul Românesc, 1939.
7. G. Tașcă, *Politica socială a României (Legislația muncitorească)*, București, Editura Tiparul Românesc, 1940.
8. Mihail Gr. Romașcanu, *Statistica prețurilor de gros din București 1935-1939*, București, Editura Tiparul Românesc, 1940.

Seria II Cuvântul oamenilor de știință. Traduceri din doctrina străină

1. Karel Engliš, *Economia dirijată*, București, Editura Cartea Românească, 1938.
2. David Ricardo, *Principiile de economie politică și de impunere*, București, Editura Tiparul Românesc, 1939.

¹²⁵ Lucrarea propriu-zisă a lui C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale*, a apărut, în trei volume, în anii 1932 – 1933; în colecția *Biblioteca monetară, economică și financiară* s-au publicat numai două dintre cele trei volume de anexe.

Seria III Geografia economică

1. Nicolae Mănescu, *Turcia de astăzi*, București, Editura Cartea Românească, 1939.

Seria a IV-a Îndrumări profesionale

1. N.I. Ballu, *Monete în circulație. Bilete de bancă sau metal în diferite țări din Europa, în Statele Unite, Canada, Egipt și Palestina*, București, Atelierele grafice Socec & Co, 1939.

Delegațiile României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei
la cea de-a treia Conferință a guvernatorilor băncilor centrale
din țările Micii Înțelegeri
Belgrad, 30-31 martie 1936

Ion Lapedatu, C.T. Teodorescu,
Mitiță Constantinescu, Oscar Kiriacescu,
C.I. Băicoianu (*de la stânga la dreapta*)

